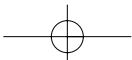
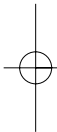
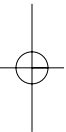

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

Θεανώ
Η λύκαινα
της Πόλης

Ε Π Ο Η Ν Ι Κ Η Π Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Οι λάμπες του πετρελαίου φώτιζαν το δωμάτιο δημιουργώντας σκιές στον μεγάλο χώρο με το τεράστιο διπλό κρεβάτι, το στολισμένο με κέντημα κοφτό γύρω γύρω και πάνω στον ουρανό. Η Δέσποινα αναστέναξε κι έγειρε πάλι πίσω στα μαξιλάρια καταϊδρωμένη. Η Ουρανία, γυναίκα του κουνιάδου της, βιάστηκε να την ανακουφίσει, ακουμπώντας στο μέτωπό της μια πετσέτα μουσκεμένη σε κρύο νερό.

«Κάνε κουράγιο, κοκώνα μου», της είπε τρυφερά, «και όπου να 'ναι τελειώνει το βάσανο! Αύριο δε θα θυμάσαι τίποτα!»

«Δίκιο έχει!» συμφώνησε η μαμή, που, σκυμμένη στα κατωπόδαρα του κρεβατιού, παρακολουθούσε τον τοκετό. «Για την ώρα, μια χαρά πάνε όλα!»

«Πονάω...» μουρμούρισε η Δέσποινα. «Πονάω πολύ... Η μέση μου με φαίνεται που θα σπάσει!»

«Τελειώνουμε... Τώρα που θα 'ρτει ο μεγάλος πόνος, μην τον αποφύγεις!» διέταξε η μαμή. «Κατάπτε τον! Κατάπτε τον και σπρώξε να βγει και το παιδί!»

Με όσες δυνάμεις της είχαν απομείνει, η Δέσποινα έκανε ό,τι της είπε η μαμή. Η Θεανώ, η πρωτότοκη κόρη της, ήρθε στον κόσμο λίγες ώρες μετά την είσοδο του νέου χρόνου. Είχαν μαζευτεί όλοι για να γιορτάσουν την Πρωτοχρονιά, όταν τη Δέσποινα την έπιασαν οι πόνοι. Το πρωτοχρονιατικό τραπέζι έμεινε στη μέση, το σπίτι αναστατώθηκε, κλήθηκε εσπευσμένως η μαμή και άρχισε η διαδικασία του τοκετού, με τους δύο άντρες να περιμένουν στη σάλα ακούγοντας τις φωνές της Δέσποινας που κάποτε κάποτε ήταν σπαρακτικές.

Ο Ιωσήφ είχε παντρευτεί τη Δέσποινα σχεδόν πριν από δύο χρόνια κι έμεναν στο διώροφο πατρικό μαζί με τον αδελφό του τον Θεόφιλο και τη γυναίκα του την Ουρανία.

Το σπίτι αυτό ήταν κληρονομιά από τον πατέρα τους. Μαζί με τέσσερα μαγαζιά κι ένα ακόμα σπίτι που το νοίκιαζαν σε Τούρκους. Πλούσια ήταν η οικογένεια του Ιωσήφ και του Θεόφιλου, αλλά και τα δύο αδέρφια είχαν προκόψει με την αξία τους. Ο Ιωσήφ είχε δικό του αυγουλάδικο στο Μπεγιαζίτ σοκάκι, ενώ δίπλα του ο Θεόφιλος είχε ανοίξει χασάπικο. Το σπίτι τους ήταν μόλις λίγα μέτρα παραπέρα.

Τόσο η Ουρανία, που παντρεύτηκε πρώτη, όσο και η Δέσποινα αργότερα, παρόλο που είχαν τη δική τους προίκια, θεωρήθηκαν πολύ τυχερές που παντρεύτηκαν τους αδελφούς Γιουμουρτατζή. Μεγαλωμένες στο Τζιχανγκίρ, σε μια συνοικία που θεωρείτο αριστοκρατική, πάνω στα πρότυπα που όριζε η εποχή και ο τόπος, ήταν φίλες προτού να γίνουν συννυφάδες.

Τα σπίτια τους, της Δέσποινας στο πρώτο πάτωμα και της Ουρανίας στο δεύτερο, είχαν την ίδια διαρρύθμιση και σχεδόν την ίδια διακόσμηση. Μεγάλη σάλα, μεγάλη τραπεζαρία, τρεις κρεβατοκάμαρες και μια κουζίνα φορτωμένη καψαρόλες, τηγάνια, ταψιά και όλα εκείνα που χρησιμοποιούσαν οι δύο νοικοκυρές για να τέρψουν την οικογένεια αλλά και τους εαυτούς τους.

Ευγενής η άμιλλα ανάμεσά τους στο ποια θα πετύχει καλύτερα τα φαγητά, αλλά κυρίως τα γλυκά. Αργότερα, η Θεανώ, θα θυμόταν τη μητέρα της, με ύφος δοκιμαστή του θρόνου, πριν σβήσει τη φωτιά, να στάζει μια σταγόνα από το σιρόπι του γλυκού στο νύχι της και να το αφήνει να κυλήσει. Από αυτή τη σταγόνα εξαρτιόταν αν το συνοφρωμένο ύφος θα έδινε τη θέση του στο χαμόγελο της επιτυχίας. Έπρεπε να σταθεί σαν λαμπερό μαργαριτάρι πάνω στο νύχι, διαφορετικά, αν κυλούσε, σήμαινε πως το γλυκό δεν είχε «δέσει» όπως έπρεπε. Και τότε η Δέσποινα φούντωνε τη φωτιά, φυσούσε και ξεφυσούσε πάνω από αυτή, μέχρι να πετύχει το σωστό δέσιμο του γλυκού.

Πάνω από την πιασμένη αράδιαζε τα βάζα με όλα τα γλυκά. Γιατί κάθε εποχή είχε το γλυκό της, που έπρεπε να γίνει. Τα ίδια έκανε και η Ουρανία. Μετά οι δυο τους δοκίμαζαν κι έκα-

ναν κριτική η μία στο γλυκό της άλλης, πάντα με ευγένεια και αγάπη.

Σ' αυτήν τη μικρή κοινωνία ήρθε το ξημέρωμα της Πρωτοχρονιάς η Θεανώ. Η θεία της βγήκε χαρούμενη από το δωμάτιο για ν' αναγγείλει το ευτυχές γεγονός στα δύο αδέρφια.

«Να μας ζήσει! Κοριτσάκι!» είπε και αγκάλιασε τον κουνιάδο της, που ήταν συγκινημένος.

Τον Ιωσήφ δεν τον ένοιαξε που δεν είχε κάνει γιο. Ήθελε κορίτσι, για να βγάλει τ' όνομα της μάνας του, που την είχε χάσει όταν ήταν παιδί. Εξάλλου, ο πατέρας τους είχε προλάβει ν' ακούσει τ' όνομα του από τον Θεόφιλο, που πέρσι τέτοια μέρα είχε κάνει γιο. Τον Αργύρη, που κοιμόταν εδώ και ώρες στη διπλανή κάμαρα...

Λίγους μήνες μετά τη γέννηση του πρώτου αγοριού της οικογένειας, είχε φύγει και ο πατέρας τους, από την καρδιά του... Η Θεανώ, όμως, δεν ήξερε τίποτα απ' όλα αυτά τότε. Μετά την ταλαιπωρία της γέννας, κοιμόταν στη στολισμένη κούνια της, αυτή που ώρες ατελείωτες έφτιαχνε η μάνα της κεντώντας και πλέκοντας δαντέλες, μέχρι που στο τέλος παραδέχτηκε και η ίδια πως το είχε παρακάνει. Ούτε ήξερε πως είχε γεννηθεί στην πιο σπουδαία, στην πιο όμορφη πόλη του κόσμου, που ήταν γνωστή και απλά σαν... Πόλη αλλά είχε και άλλα ονόματα... Βυζάντιο... Πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Κωνσταντινούπολη... Το επίσημο όνομά της. Ισταμπούλ... Για τους Τούρκους, που προσπαθούσαν να ξεχάσουν ποια ήταν αυτή η πόλη και τον τρόπο που την είχαν κατακτήσει, ενώ παράλληλα δεν μπορούσαν να δεχτούν πως δε θα τους ανήκε ποτέ.

Όσο κι αν τη στόλισαν με μιναρέδες και τζαμιά, όσο κι αν προσπάθησαν να σβήσουν καθετί που να θυμίζει τη βυζαντινή καταγωγή της, δεν μπόρεσαν να ξεριζώσουν την καρδιά της, που ήταν ελληνική και κτυπούσε στο ρυθμό που κτυπούσαν κάποτε και τα σήμαντρα της Αγίας Σοφίας.

Είχε κι άλλο ένα όνομα αυτή η πόλη... Βασιλεύουσα... Και ήταν... Γι' αυτό και την προσκύνησαν όλοι οι λαοί. Γιατί, όταν αντικρίζεις μια βασίλισσα, σκύβεις και προσκυνάς... Με όποιο όνομα και να την καλέσεις πάντως, μία είναι η Πόλη... Μυστη-

ριώδης και αναδυόμενη, μ' ένα πέπλο μεταξωτό να καλύπτει τη γύμνια, αλλά και τις μυριάδες πληγές της. Τη λάβωσαν, τη μάτωσαν, την πόνεσαν, αλλά εκείνη έπλενε τις πληγές της στις τρεις θάλασσες που τη χάιδευαν και σηκωνόταν πάλι. Στο ένα της χέρι κρατούσε τη Δύση και το άλλο... το άλλο το φυλάκιζε η Ανατολή. Καθισμένη, σαν σε θρόνο, στους επτά λόφους που ήταν κτισμένη, κοίταζε τα έθνη που ζούσαν στην αγκαλιά της. Σ' αυτή την Πόλη, λοιπόν, τη μία και μοναδική, που όμοιά της ούτε υπήρξε ούτε θα υπάρξει, γεννήθηκε η Θεανώ.

Η Δέσποινα, κατά τη συνήθεια, σαράντα μέρες δε βγήκε από το σπίτι, παρόλο που στις είκοσι μέρες πήρε μεσοσαραντισμό. Η Ουρανία, σαν έμπειρη μωρομάνα, στάθηκε δίπλα της πολύτιμη βοηθός και σύμβουλος. Η Θεανώ αποδείχτηκε σκληρό μωρό. Δεν έκλαιγε σχεδόν ποτέ, αλλά υπήρξε απαιτητική όταν ερχόταν η ώρα του φαγητού της. Όταν, χορτάτη και αλλαγμένη, την έβαζε η μάνα της στην κούνια, καθόταν ήσυχη και φρόνιμη, ακόμα κι όταν δεν κοιμόταν.

Ο μικρός ξάδελφος, ο Αργύρης, ήταν το μόνο πλάσμα που φαινόταν να την ενδιαφέρει από την πρώτη στιγμή που μπόρεσε να ξεχωρίσει πρόσωπα, αλλά κι εκείνος έδειχνε ξεχωριστή αδυναμία στο μικρό πλασματάκι με τα ελάχιστα μαλλιά και τα μεγάλα εκφραστικά μάτια.

Γιατί η Θεανώ είχε μοιάσει της μάνας της. Είχε λευκή επιδερμίδα, σκούρα καστανά μαλλιά και μαύρα μάτια σαν ελιές. Αυτό που ξεγελούσε ήταν τα χείλη της. Μικρά, στρογγυλά, έμοιαζαν σαν φιογκάκι και νόμιζες πως είχες απέναντί σου κανένα κορίτσι γλυκό και υπάκουο. Το αντίθετο ήταν η Θεανώ. Είχε άποψη από μικρή, ήταν ξεροκέφαλη και αυταρχική και δε φυλούσε καθόλου τα λόγια της.

«Σε ποιόνα έμοιασε αυτό το παιδί;» αναρωτιόταν η Δέσποινα απελπισμένη πολλές φορές με το πείσμα της κόρης της.

«Στον εαυτό μου!» της απαντούσε η Θεανώ όταν μεγάλωσε και την άκουγε να παραπονιέται.

Η μεγάλη αδυναμία της πρωτότοκης κόρης της ήταν πάντως τα γλυκά. Παρόλο που η Δέσποινα τα έβαζε πάνω από την πιατοθήκη, κατά έναν μυστήριο τρόπο, η Θεανώ, πάντα τα έφτανε και τα ρήμαζε. Ειδικά το τριαντάφυλλο. Τα ροδοπέταλα που κολυμπούσαν στο σιρόπι την τρέλαιναν. Και, για να μη φαίνεται από μακριά το βάζο ν' αδειάζει, η μικρή κατεργάρα χρησιμοποιούσε μια καρφίτσα για να τρώει μόνο το γλυκό, χωρίς να πειράζει το σιρόπι.

Πρέπει να ήταν δέκα χρονών όταν έκανε τη μεγάλη ζημιά κι έφαγε τόσο ξύλο από τη μητέρα της, που είχε λόξιγκα δυο μέρες από το κλάμα. Ήταν Πέμπτη, και κάθε Πέμπτη η Δέσποινα δεχόταν τις φίλες της. Έθιμο της εποχής, τότε που το τηλέφωνο ήταν πολυτέλεια περιττή. Οι κυρίες είχαν μια συγκεκριμένη μέρα που δήλωναν ότι το σπίτι τους ήταν ανοιχτό για φίλες και συγγενείς κι είχαν έτσι διαμορφώσει το πρόγραμμά τους ώστε να μην έχουν καμιά δουλειά στη μέση. Η Δέσποινα είχε ορίσει την Πέμπτη από τότε που παντρεύτηκε κι εκείνη ειδικά τη μέρα ήταν πολύ χαρούμενη. Χρόνια είχε να πετύχει έτσι το γλυκό το τριαντάφυλλο και ήθελε να μπει στο μάτι εκείνης της Ιουλίας, που κορδωνόταν για τα γλυκά της λες και άλλη καμιά δεν ήξερε να κάνει γλυκό, και που τις ζάλιζε όλες κάθε Παρασκευή που δεχόταν, με λεπτομέρειες για το πώς τα είχε φτιάξει, είτε τη ρωτούσες είτε όχι!

Το σπίτι άστραφτε, όπως πάντα, εφτακάθαρο, στον μπουφέ στραφτάλιζαν τ' ασημένια καντηλιέρια της γιαγιάς της και η κρυστάλλινη φοντανιέρα, δώρο του θείου Μωυσή στο γάμο της, που τη θαύμαζε όλος ο κόσμος, τόση λεπτοδουλειά που είχε πάνω της. Στο τραπέζι της τραπεζαρίας της είχε στρώσει το βυσσινί βελούδινο τραπεζομάντιλο και από πάνω το καινούριο δαντελένιο πετσετάκι που είχε μόλις την προηγούμενη μέρα τελειώσει και της σώθηκε η ψυχή της μέχρι να το προλάβει για να το έχει και κολλαρισμένο για τη σημερινή μέρα. Στο κέντρο του τραπεζιού είχε στολίσει τη μεγάλη της την κρυστάλλινη φρουτιέρα, φορτωμένη με φρούτα της εποχής.

Η Δέσποινα κοίταξε γύρω της ικανοποιημένη και χαμογέλασε. Όμορφο που ήταν το σπίτι της! Ο Ιωσήφ έφυγε στην ώρα

του για το μαγαζί αφού πρώτα φίλησε τη γυναίκα του στα δύο μάγουλα, όπως το συνήθιζε.

«Θέλεις να σε φέρω τίποτε όταν έρτω;» τη ρώτησε όπως πάντα.

«Τώρα που με το λες... πάρε κομματάκι ταρτάρ από τον μπαχαρατζή*, γιατί θέλω αύριο να κάνω άσπρο γλυκό...» του είπε η Δέσποινα πριν τον αποχαιρετήσει και κάνει το σημείο του σταυρού πίσω του.

Μετά ετοιμάστηκε και η ίδια για να υποδεχτεί τις γυναίκες. Χτένισε τα μαλλιά της κι έσταξε λίγη κολόνια στο μαντίλι της. Τοίτωσε τη φούστα της και φόρεσε τα χαμηλά της τα γοβάκια. Τα παιδιά της, γιατί στο μεταξύ είχε κάνει και την Ελισσώ, ήταν κι αυτά έτοιμα, αν και δε θα κάθονταν πολύ. Ένα ευγενικό «καλησπέρα» θα έλεγαν και μετά έπρεπε να εξαφανιστούν στο δωμάτιό τους. Τι δουλειά είχαν τα παιδιά με τους μεγάλους;

Ο κόσμος άρχισε να έρχεται στην ώρα του και όπως πάντα πρώτη ήταν η Ουρανία, που θα τη βοηθούσε κιόλας στο σερβίρισμα. Ήρθε η ώρα του γλυκού. Περήφανη, η Δέσποινα τοποθέτησε το κρυστάλλινο μπολ στο κέντρο του δίσκου, πάνω στο κοφτό πετσετάκι, τα ποτήρια με το δροσερό νερό και τα κουτάλια, και βγήκε να σερβίρει. Και η κακιά η ώρα πρώτα να πάει στην Ιουλία... ήταν ανάγκη; Παίρνει εκείνη το ασημένιο κουτάλι και το βυθίζει. Κοιτάζει με απορία. Πουθενά ροδοπέταλο. Ξαναβυθίζει το κουτάλι, αυτή τη φορά πιο βαθιά, πάλι τίποτα, μόνο σιρόπι. Η Δέσποινα χλομιάζει.

«Μπρε κοκόνα μου, σιρόπι μόνο έφτιασες;» τη ρωτάει με απορία. «Το τριαντάφυλλο πού είναι για;»

«Πα!...» κάνει η Δέσποινα και μετά πιο δυνατά: «Πα!... Μη χειρότερα Παναΐα μου!»

Σιγή έπεσε στη σάλα. Η Δέσποινα μόνο που δεν έκλαιγε. Η Ουρανία βρέθηκε κοντά της αμέσως.

«Μη στεναχωριέσαι, Δεσποινιώ μου!» της είπε ήρεμα.

«Μα πού πήγε το γλυκό, με λες; κι είχε πετύχει τόσο καλά αυτή τη φορά!»

«Ε... πού πήγε, πού πήγε... Πάλι το ποντικάκι σου θα την έκανε τη ζημιά, δεν το κατάλαβες;»

«Έχετε ποντίκια;» τσίριξε η Ιουλία και η Ουρανία νευρίασε.

«Άντε μπρε και συ! Που έχουμε ποντίκια! Για τη Θεανώ λέω! Αυτή το κανόνισε το γλυκό! Πάλι με την καρφίτσα να ξέρεις θα την έκανε τη βρομοδουλειά!»

Η ένοχος ομολόγησε αργότερα την πράξη της κι εισέπραξε το ξύλο που της αναλογούσε κάτω από το βουρκομένο βλέμμα της αδελφής της, της Ελισσώς, που ήταν τότε πέντε χρονών και λάτρεινε τη μεγάλη αδελφή της.

Όταν γεννήθηκε η Ελισσώ, η Θεανώ ήταν πέντε χρονών και καμία εντύπωση δεν της έκανε η γέννηση της μικρής. Όταν αντίκρισε το μωρό, ρούφηξε τη μύτη της περιφρονητικά και ρώτησε τον πατέρα της: «Και τώρα τι θα το κάνουμε αυτό;»

«Θα μεγαλώσει και θα παίζετε μαζί!» της απάντησε ο Ιωσήφ.

«Εγώ έχω τον Αργύρη», απάντησε η Θεανώ, «δε θέλω κανέναν άλλο. Να τη δώσουμε στη Μουζαφέρ, που δεν έχει δικιά της παιδιά!»

Η Μουζαφέρ ήταν γειτόνισά τους και το είχε καημό που δεν έκανε παιδιά.

«Μη λες τέτοια πράγματα γιατί θα φας ξύλο!» την είπε ο πατέρας της και η Θεανώ μαζεύτηκε.

Μαζεύτηκε, αλλά δεν άλλαξε ποτέ άποψη για τη μικρότερη αδελφή της. Τη θεωρούσε περιττό βάρος, ανόητη και γενικά δεν της έδινε μεγάλη σημασία. Αντίθετα, η ίδια η Ελισσώ λάτρεινε τη μεγάλη της αδελφή, θεωρούσε ότι μόνο η Θεανώ ήξερε, μόνο η Θεανώ μπορούσε τα πάντα. Την ακολουθούσε σαν πιστό σκυλί, έκανε ό,τι της έλεγε, ο λόγος της Θεανώς ήταν νόμος... αμέσως μετά το λόγο του πατέρα φυσικά...

Ο Ιωσήφ δεν ήταν ποτέ τρυφερός πατέρας, όπως δεν υπήρξε και τρυφερός ως σύζυγος. Τυπικός ναι, καλός οικογενειάρχης σίγουρα, αλλά αυστηρός και λιγάκι μονόχνοτος, αντίθετα με τη Δέσποινα, που ήταν πολύ κοινωνική και πάντα γελαστή. Σε κείνη οφειλόταν το γεγονός ότι το σπίτι τους είχε σχεδόν πάντα κόσμο. Σχεδόν μια φορά το μήνα, θα είχαν βεγγέρα, και τα παιδιά λά-

τρευαν αυτά τα βράδια. Έρχονταν κυρίες με όμορφα ρούχα και ακουγόταν μουσική, και γέλια, και φωνές. Στη σάλα χόρευαν βαλς και ταγκό... Χόρευαν... Όλοι εκτός από τον Ιωσήφ και τη Δέσποινα. Ο Ιωσήφ δεν ήξερε να χορεύει και η Δέσποινα... Τη Δέσποινα, δεν την άφηνε ο Ιωσήφ... Είχε σαφείς οδηγίες από τον άντρα της και δεν τόλμησε ποτέ να τις παραβεί.

«Αν σε πει κανένας να χορέψετε, θα πεις που δεν ξέρεις!» την είχε διατάξει κι εκείνη είχε συμμορφωθεί...

Γιατί ο Ιωσήφ ζήλευε πολύ τη γυναίκα του. Ούτε σε συγγενή δεν είχε εμπιστοσύνη, πολύ δε περισσότερο σε φίλο. Η Δέσποινα δεν πήγε ποτέ ενάντια στη θέληση του άντρα της σε ολόκληρη τη ζωή της έστω κι αν υπέφερε πολλές φορές με τις υπερβολές του. Στις βεγγέρες, έκανε την πολυάσχολη, κρατούσε κάτω από το τραπέζι το ρυθμό με το πόδι, αλλά ποτέ δε χόρεψε, κι ας λαχταρούσε η ψυχή της ένα ταγκό... Μόνο όταν ο Ιωσήφ προσπάθησε να της επιβάλει αυτό που κάποτε είχε κάνει ο πατέρας του στη μάνα του, τότε κόντεψαν να φτάσουν στα άκρα, κι αν δεν ήταν η Ουρανία και ο Θεόφιλος, τα πράγματα θα είχαν πάρει άσχημο δρόμο...

Όταν παντρεύτηκαν, ύστερα από λίγους μήνες, ο Ιωσήφ άρχισε να κάνει παρατηρήσεις στη Δέσποινα ότι έβγαινε πολύ.

«Μα να μην πάω να ψωνίσω, άντρα μου;» τον ρώτησε μια μέρα η Δέσποινα μετά την παρατήρηση.

«Δε μίλησα για τα ψώνια!» της απάντησε απότομα εκείνος.

«Ε, τότε, για τι μιλάς;»

«Εσύ δεν πας μόνο για ψώνια! Πότε στη μάνα σου θα είσαι, πότε στις φιληνάδες σου... πού θα πάει αυτό;»

«Μα τι λες, Ιωσήφ; Οι φιληνάδες μου έχουν τις μέρες που δέχονται και τότε πηγαίνω, όπως έρχονται και αυτές σε μένα! Αν δεν πάω, δε θα ξανάρθουν!»

«Και τι τα θέλεις αυτά τα πηγαινέλα; Καλά δεν είμαστε μόνοι μας;»

«Όχι, δεν είμαστε καλά! Ο άνθρωπος δεν είναι για να μένει μόνος του, Ιωσήφ!»

«Ναι, αλλά και μένα δε μ' αρέσουν αυτά τα σουύρτα» φέρτα με τη μία και με την άλλη!»

«Μα τι λες τώρα; Όλες τις ξέρεις! Σε μια γειτονιά μεγάληωσα με τις κοπέλες!»

«Και οι άντρες τους;»

«Με τους άντρες τους δεν κάνεις εσύ παρέα; Και ύστερα... τι δουλειά έχουν οι άντρες στ' απογευματινά μας; Οι άντρες είναι στις δουλειές τους, όπως κι εσύ!»

Η μία κουβέντα έφερε την άλλη. Ξέσπασε καβγάς. Στο τέλος ο Ιωσήφ έβαλε στην άκρη την κουβέντα και άρχισε τις διαταγές. «Δε θα ξαναβγείς», «Δε θα ξαναμιλήσεις με τη μία», «Δε θα ξαναπάς στην άλλη».

Η Δέσποινα θύμωσε πολύ, αλλά αρρώστησε στην κυριολεξία όταν ο Ιωσήφ έκανε το αδιανόητο. Πήρε μια κιμωλία και σημάδεψε τις σόλες όλων των παπουτσιών της.

«Τώρα θα ξέρω ότι δε θα πας πουθενά όσο λείπω!» της είπε.

Η Δέσποινα από τη στεναχώρια της ανέβασε πυρετό. Σε κανέναν δε μιλούσε, κλείστηκε στο σπίτι της. Το γέλιο χάθηκε από τα χείλη της. Η Ουρανία απόρησε, μα ούτε και σε κείνη έβγαλε άχνα τον πρώτο καιρό. Όταν η Δέσποινα ανέβαλε δύο συνεχόμενες Πέμπτες τ' απογευματινό της χωρίς συγκεκριμένο λόγο, τότε η Ουρανία περίμενε να φύγει ο Ιωσήφ και κατέβηκε στο σπίτι της συννυφάδας της αποφασισμένη να μάθει τι έτρεχε.

«Και δε θα φύγω», της είπε, «αν δε με πεις τι γίνεται εδώ μέσα! Και να το ξέρεις πως δεν το κάνω από περιέργεια αλλά από ενδιαφέρον και αγάπη! Εμείς είμαστε... πες αδελφές! Τι σάθηκε και άλλαξες τόσο πολύ, Δέσποινα; Μην είσαι άρρωστη και με το κρύβεις;»

Η Δέσποινα άνοιξε το στόμα της για ν' αρνηθεί, αλλά αντί να μιλήσει την έπιασαν τα κλάματα. Η Ουρανία την αγκάλιασε και την άφησε να ξεσπάσει. Όταν κόπασαν οι λυγμοί, η Δέσποινα κοίταξε στα μάτια τη συννυφάδα της και της εξήγησε με τρεμάμενη φωνή τα όσα είχε διατάξει ο άντρας της. Της έδειξε και τα σημαδεμένα με κιμωλία παπούτσια. Η Ουρανία τα είχε χαμένα. Τα μάτια της είχαν ανοίξει διάπλατα, δεν ήξερε τι να πει και πώς να παρηγορήσει τη γυναίκα απέναντί της που πάλι έκλαιγε με πικρό παράπονο. Το βράδυ όμως, όταν γύρισε ο Θεόφιλος, τον κάθισε κάτω και του εξιστόρησε τα καμώματα του αδελφού του.

«Και γω τι να κάμω τώρα;» τη ρώτησε εκείνος, έχοντάς τα χαμένα

«Να τον πιάσεις να του μιλήσεις! Αδελφός του είσαι!»

«Μα γένεται τώρα ν' ανακατευτώ μέσα στο ζευγάρι; Πού ακούστηκε αυτό;»

«Και θα είναι καλύτερο ν' ακουστεί που ο αδελφός σου χώρισε; Γιατί σε το λέω και να διεις που θα βγω αληθινή, η Δέσποινα δε θ' αντέξει πολύ! Θα τα πει στους δικούς της και θα την πάρουν πίσω!»

«Λες να πάθουμε τέτοιο ρεζίλημα; Λες οι συμπέθεροι να την πάρουν;»

«Όχι που θ' αφήσουν τη μονάκριβή τους να μαραζώσει στα χέρια του Ιωσήφ!»

«Μα πώς έκανε τέτοιο πράγμα ο αφιλότιμος;»

«Η ζηλία είναι κακός σύμβουλος, άντρα μου... και ο Ιωσήφ τη ζηλεύει τη Δέσποινα!»

«Ναι... άμα δεν είπαμε κι έτσι!»

«Αυτά τα πράγματα δεν έχουν μέση λύση, Θεόφιλε! Ή ζηλεύεις και κάμεις ακρότητες ή έχεις τα μυαλά στο κεφάλι και δε βγάζεις πατιρντί στα καλά του καθουμένου!»

Κανένας δεν έμαθε ποτέ τι ειπώθηκε ανάμεσα στα δύο αδέρφια. Ούτε καν ο Ιχσάν, ο νεαρός Τούρκος, που δούλευε στο μαγαζί του Ιωσήφ. Γιατί ο Θεόφιλος πήγε και βρήκε τον αδελφό του στο αυγουλάδικο, την άλλη κιόλας μέρα. Έδιωξαν τον Ιχσάν με μια δικαιολογία κι έμειναν οι δυο τους. Πάντως ό,τι κι αν ειπώθηκε ήταν αρκετό για ν' αλλάξει γνώμη ο Ιωσήφ. Το μεσημέρι που πήγε σπίτι του για φαγητό, χωρίς να πει κουβέντα στη γυναίκα του, πήρε ένα πανί και σκούπισε τις κιμωλίες από τα παπούτσια της. Η Δέσποινα κατάλαβε και γέλασε ολόκληρη. Ούτε και κείνη μίλησε, αλλά όλη της η ψυχή φάνηκε στα μάτια της με τέτοιο τρόπο, που και μια αμφιβολία να είχε ο Ιωσήφ ότι έκανε το σωστό, διαλύθηκε, όπως διαλύθηκαν και τα νέφη από το γάμο τους.

Όχι ότι άλλαξε τίποτε άλλο, αλλά με όλα τα άλλα η Δέσποινα, μπορούσε να ζήσει.

Τον αγαπούσε τον άντρα της και η αλήθεια είναι ότι δεν είχε μεγάλα παράπονα.

Όταν έκαναν και τη Θεανώ, η Δέσποινα πια ήταν πραγματικά ευτυχισμένη.

Τα καλοκαίρια οι δύο οικογένειες, παραθέριζαν στην Αντιγόνη, το όμορφο Πριγκιπονήσι, σ' ένα δίπατο σπίτι κοντά στο λιμάνι. Οι γυναίκες και τα παιδιά δηλαδή. Οι άντρες έφευγαν το πρωί, κρατώντας το «σεφερτάσι» με το μεσημεριανό φαγητό τους, και γύριζαν το βράδυ με το караβάκι. Στο λιμάνι τούς περιέμενε η οικογένεια και κείνοι πάντα κάτι κρατούσαν για τα παιδιά. Πότε κανένα ζαχαρωτό, πότε κανένα γλυκό, πότε πότε και μια πλάκα σοκολάτας. Μετά το βραδινό φαγητό, ο Θεόφιλος, που αγαπούσε το τραγούδι κι είχε καλή φωνή, άρχιζε να τραγουδά, ενώ οι δυο γυναίκες σιγοντάριζαν.

Ευτυχισμένα χρόνια...

Η Θεανώ λάτρευε τις διακοπές και δεν ήθελε να τελειώσουν. Η Ελισσώ ήταν μικρή, δεν μπορούσε να συμμετέχει σε τίποτα, ενώ εκείνη ακολουθούσε τον Αργύρη στα παιχνίδια, που καμιά φορά αγρίευαν τόσο, που πότε σακατευόταν ένα γόνατο, πότε γδερνόταν ένα χέρι, αλλά πάντα, και οπωσδήποτε, το πρώτο θύμα, ήταν το χτένισμα και οι κορδέλες στα μαλλιά, που χάνονταν μυστηριωδώς... Η Θεανώ μισούσε με πάθος τις κοτσίδες της και κυρίως τους μεγάλους φιόγκους με τους οποίους ήταν δεμένες αυτές οι κοτσίδες. Εκείνη ήθελε να τρέχει ελεύθερη κι ελεύθερα να χύνονται και τα μαλλιά στους ώμους της, αλλά η Δέσποινα είχε πολύ ισχυρές απόψεις για το πώς πρέπει να είναι χτενισμένο ένα κοριτσάκι πέντε χρονών. Το χτένισμα όμως που έφερνε στην κυριολεξία δάκρυα στα μάτια της Θεανώς ήταν εκείνο με την τεράστια μπούκλα στην κορφή του κεφαλιού που της έφτιαχνε η μητέρα της σε κάθε γιορτή και που συνέχιζε να της το φτιάχνει μέχρι που η Θεανώ έγινε δώδεκα χρονών. Τότε ήταν που διαμαρτυρήθηκε έντονα πια.

«Αμάν πια, καλέ μητέρα! Σαν ντολμάς είναι αυτό το πράγμα πάνω στο κεφάλι μου!» της είπε μια μέρα. «Ως πότε θα με βασανίζετε μ' αυτό;»

«Και πώς θέλεις να σε χτενίσω, κυρία μου; Δε βλέπεις τ' άλλα κοριτσάκια;»

«Μα ακριβώς επειδή βλέπω πόσο γελοία είναι εκείνα, ξέρω πως έτσι γελοία είμαι κι εγώ!»

«Μπρε συ, τρελάθηκες; Τι κάθεσαι και με λες, παιδί πράγμα;»

«Και επειδή είμαι παιδί, δεν μπορώ να ξέρω τι μου αρέσει και τι όχι; Ε, αυτό το χτένισμα που με κάνετε δε μ' αρέσει!»

Ούτε και το φούσκο που της άστραψε η μάνα της της άρεσε, αλλά έπειτα από αυτό η Θεανώ πρόσεξε πως το αντιπαθητικό χτένισμα εξορίστηκε μια και διά παντός από το κεφάλι της. Χαλάλι το μάγουλο για τέτοια δουλειά...

Το σχολείο ήταν η μεγάλη αγάπη της Θεανώς. Τα έπαιρνε πολύ τα γράμματα, όλοι οι δάσκαλοί της, είχαν να κάνουν με την επιμέλειά της, αλλά και... με τη ζαβολιά της. Καινά δαιμόνια σκορπίζονταν όπου βρισκόταν και η Θεανώ... Μια μέρα, ήρθε στο σχολείο ένα καινούριο κορίτσι. Η δασκάλα την παρουσίασε στην τάξη, τους είπε πως την έλεγαν Ιωάννα και πως είχε έρθει με τους γονείς της από το Καράκιοϊ. Η Ιωάννα δεν άνοιγε ποτέ το στόμα της, παρά μόνο αν τη ρωτούσε κάτι η δασκάλα, αλλά ακόμα και τότε, με πολύ κόπο την άκουγαν, τόσο χαμηλόφωνα που μιλούσε. Στα διαλείμματα βεβαίως ούτε μιλιόταν. Τ' άλλα παιδιά πήγαιναν κοντά της, της πρότειναν να παίξει μαζί τους, αλλά η Ιωάννα απαντούσε μόνο κουνώντας αρνητικά το κεφάλι κι επέμενε να κάθεται φρόνιμα σ' ένα από τα παγκάκια που είχε το προαύλιο. Η Θεανώ εξοργίστηκε μαζί της.

«Ποια νομίζει πως είναι;» έλεγε και ξανάλεγε στη φίλη της τη Βαρβάρα, που καθόταν μαζί της στο θρανίο.

«Και σένα τι σε μέλει, σαν δε μιλάει αυτή;» της απαντούσε η Βαρβάρα, αλλά η Θεανώ δεν το δεχόταν.

Τα υπόλοιπα παιδιά, όταν κατάλαβαν ότι η Ιωάννα δεν αντιδρούσε σε τίποτε, άρχισαν τα πειράγματα. Πότε της τραβούσαν τις κοτσίδες, πότε την έσπρωχναν, πότε της έλυναν τους φιόγκους, αλλά η Ιωάννα συνέχιζε να κάθεται σαν άγαλμα, χωρίς καν να προσπαθεί ν' αποφύγει τους μικρούς βασανιστές της. Ακόμα και όταν κάποιο αγοράκι την έσπρωξε τόσο δυνατά που έπεσε από το παγκάκι, η Ιωάννα, σαν να μην είχε συμβεί τίποτα, σηκώθηκε, τίναξε τα ρούχα της και ξανακάθισε αμίλητη. Τότε ήταν που η Θεανώ όρμησε ασυγκράτητη πάνω της. Την άρπαξε από το λαιμό και την έσφιξε με όλη της τη δύναμη. Η Ιωάννα έβαλε τις φωνές, τόσο δυνατά, που μαζεύτηκε όλο το σχολείο.

«Α, ώστε τώρα μιλάς!» της είπε ικανοποιημένη η Θεανώ και την άφησε.

Δεν ήταν όμως καθόλου ικανοποιημένος ο διευθυντής, που τιμώρησε τη Θεανώ, κλείνοντάς τη στην αποθήκη για δύο ολόκληρες ώρες. Μαζί τιμωρήθηκε εντελώς άδικα και η Βαρβάρα ως συνεργός. Στο μαύρο σκοτάδι της αποθήκης, η Βαρβάρα έσπασε κι έβαλε τα κλάματα. Εκτός από τους χάρτες, υπήρχε εκεί κι ένας σκελετός που έκαναν μάθημα τα παιδιά της Εβδομης και της Ογδός και αγριεύτηκε πάρα πολύ. Η Θεανώ όμως, που κατάλαβε ότι τις παρακολουθούσαν από την κλειδαρότρυπα για να δουν τι θα κάνουν, δεν το έβαλε κάτω.

«Σους, μπρε!» της έλεγε συνεχώς. «Μην κλαις, μπρε! Απ' έξω είναι και μας βλέπουν!»

«Ναι, αλλά εγώ φοβάμαι!» έκλαιγε απαρηγόρητο το κοριτσάκι.

«Τι φοβάσαι, μπρε απτάλα ; Το σκελετό; Ψεύτικος είναι! Θέλεις να σε δουν οι έξω και να σε λυπηθούν;»

«Άμα είναι να με βγάλουν, να κλαίω πιο δυνατά!»

«Αχ, καημένη Βαρβάρα, καθόλου ινάτι δεν έχεις;»

Όχι, δεν είχε... Μόνο η Θεανώ είχε. Και πολύ εγωισμό. Κανένας δε θα την έλεγε ποτέ δειλή. Βγήκε από την τιμωρία, μετά από δύο ώρες, με το κεφάλι ψηλά, αδάκρυτη και αμετανόητη, δίπλα σε μια Βαρβάρα που είχε σχεδόν καταρρεύσει και που ζητούσε συγγνώμη απ' όλους. Κάλεσαν και τον πατέρα της στο σχολείο, αλλά εκείνος δεν τη μάλωσε, παρόλο που η Θεανώ το φοβήθηκε... Γιατί μόνο τον πατέρα της φοβόταν εκείνη και ας μην της είχε αγγίξει ποτέ, ούτε τρίχα. Και μόνο το βλέμμα του ήταν ικανό να την κάνει να τρέμει σαν το ψάρι. Αλλά, πράγμα περίεργο, εκείνη τη φορά ο πατέρας της δεν πείστηκε για το σφάλμα της κόρης του...

Ίσως γιατί η λογική του του είπε πως η συμπεριφορά της Ιωάννας προκάλεσε την αντίδραση της Θεανώς... ίσως γιατί κι εκείνος να έκανε το ίδιο πάνω στα νεύρα του... ίσως ακόμη και για-

τί καμάρωνε που η πρωτότοκή του, είχε τόσο δυναμισμό μέσα της... Πάντως η Δέσποινα δεν καμάρωσε καθόλου, και όταν έμαθε τα καθέκαστα, φιλοδώρησε την κόρη της μ' ένα γερό χέρι ξύλο και της απέσπασε την υπόσχεση ότι δε θ' αγγίξει ποτέ ξανά κανένα παιδάκι.

Υπόσχεση που μια βδομάδα μετά ξεχάστηκε, γιατί η Θεανώ έσπασε τα δόντια ενός συμμαθητή της που είχε την αφέλεια να την πειράξει με αφορμή ένα από τ' αποτρόπαια χτενίσματα της μητέρας της. Η Θεανώ, που ήδη είχε νεύρα για τα μαλλιά της, μόλις άκουσε το αγοράκι να της κάνει καζούρα, στράφηκε εναντίον του. Ήταν όμως μεγαλόσωμος και κατάλαβε πώς δε θα τα έβγαζε πέρα μαζί του. Στάθηκε λοιπόν γερά στα πόδια της και αφού στριφογύρισε με δύναμη τη φορτωμένη βιβλία τσάντα της, την έστειλε να προσγειωθεί στο πρόσωπο του συμμαθητή της, σπάζοντάς του τα δύο μπροστινά δόντια. Πάλι η Θεανώ βρέθηκε κατηγορούμενη στο γραφείο του διευθυντή και την άλλη μέρα πήγε η μητέρα της... Βγήκε από το μεγάλο γραφείο συνοφρυωμένη, άρπαξε τη Θεανώ από το μπράτσο και σέρονοντας σχεδόν την πήγε σπίτι. Ενώσω τις έτρωγε, γινόταν και η απολογία της ενόχου.

«Δεν τον άγγιξα, μητέρα, σας τ' ορκίζομαι!» της φώναξε κάποια στιγμή και η Δέσποινα έμεινε μετέωρη.

«Μπρε, εμένα πας να κοροϊδέψεις; Χαρτί και καλαμάρι με τα είπε ο διευθυντής σου! Δύο δόντια του έσπασες του παιδιού!»

«Μα ήδη του κουιόντουσαν αυτά τα δόντια! Δε φταίω εγώ!»

«Θεανώ, πρόσεξε καλά γιατί από μένα δε γλιτώνεις! Την προηγούμενη φορά δε με ορκίστηκες πως δε θα αγγίξεις ξανά κανένα παιδάκι;»

«Μα δεν τον άγγιξα, καλέ μητέρα!»

«Και τα δόντια μόνα τους έφυγαν;»

«Όχι, με την τσάντα! Αλλά εγώ μια φορά, χέρι δεν άπλωσα πάνω του, τ' ορκίζομαι!»

Η Δέσποινα έμεινε για μια στιγμή να μην ξέρει τι να κάνει, αλλά γρήγορα ξαναβρήκε το ρυθμό της στο ξύλο.

«Κομμάτια θα σε κάνω! Τι θα με γίνεις, μπρε, εσύ; Ποιόνα έμοιασες; Επιτρέπεται να μαλώνεις έτσι; Και το καημένο το παιδί; Τι σ' έκανε και το σακάτεψες;»

«Με είπε να βγάλω το μακαρά από τα μαλλιά μου να δει αν έχω ψύλλους εκεί μέσα!»

«Ποιο μακαρά; Τι με λες;»

«Έτσι που με χτενίζετε, όλοι με κοροϊδεύουν... Κι εμένα με ήρθε να τον τσουμαδίσω, αλλά θυμήθηκα που ορκίστηκα να μην αγγίξω παιδί και τον κτύπησα με την τσάντα από μακριά για να μην πατήσω τον όρκο μου!»

Η Δέσποινα δεν την έδειρε άλλο, αλλά έκανε τα παράπονα στη συνнуφάδα της αργότερα.

«Τι να σε πω, μπρε Ουρανία... αυτό το παιδί μου αλλιώτικο είναι! Να διεις κάτι πράγματα που με λέει!»

«Είναι πολύ έξυπνο, Δέσποινα, το κορίτσι... Πολύ έξυπνο!»

«Ναι, άμα πού θα πάει αυτή η δουλειά; Κάθε βδομάδα στο σχολείο με φωνάζουνε, τα μούτρα μου πέφτουνε!»

«Γιατί σε πέφτουνε τα μούτρα; Επειδή η κόρη σου τα καταφέρει και τους κάνει όλους καλά; Κι έπειτα, καλύτερα να τη φοβούνται, παρά να τη λυπούνται!»

«Ε, καλά, άλλος τσαρές δεν υπάρχει; Ή το ένα ή το άλλο;»

Ούτε ο Ιωσήφ συμμαριζόταν τις ανησυχίες της γυναίκας του για τη Θεανώ. Μάλλον κρυφοκαμάρωνε με τα κατορθώματά της.

«Άσ' τηνε, γυναίκα», της έλεγε... Οι καιροί είναι δύσκολοι, πρέπει να μάθει να τα φέρνει βόλτα, είτε με το καλό είτε με το άγριο!»

«Κορίτσι είναι, μπρε άντρα μου!» διαμαρτυρόταν η καημένη η Δέσποινα. «Δεν είναι σωστά αυτά τα πράγματα!»

Αλλά μετά η Δέσποινα είδε τον άντρα της που αναστέναξε και συνοφρυώθηκε.

«Τι έχεις εσύ και ξεφυσάς; Έγινε τίποτε στο μαγαζί;»

Ο Ιωσήφ σηκώθηκε και άναψε τσιγάρο.

«Κάτι έγινε και δεν ξεύρω αν πρέπει να φοβηθώ για όχι...»

«Με τρομάξεις, Ιωσήφ! Τι έγινε;»

«Να... ήρτε ο Ιορδάνης και καθίσαμε να πιούμε ένα ντούζικο».

«Και λοιπόν; Σε είπε τίποτε και ταράχτηκες;»

«Όχι... τι να με πει ο άνθρωπος... άμα εκεί που καθόμασταν και μιλούσαμε μπήκε εκείνος ο Τουρκαλός ο Ιμπραήμ...»

«Αμάν! Αυτός είναι ρουφιάνος! Μη λέγατε τίποτε κακό με τον Ιορδάνη;»

«Όχι, μπρε! Τι να πούμε... Ξεχαστήκαμε όμως και μιλούσαμε ελληνικά...»

«Μη με το λες! Πώς το έκανες αυτό εσύ;»

«Ναι, για! Πώς ξεχάστηκα έτσι;»

«Και τι έγινε; Σας άκουσε;»

«Μας άκουσε και μας μάλωσε! Όταν άκουσα εκείνο το: «Turkce konus!» (Μίλα Τουρκικά!) με κόπηκε το αίμα!»

«Λες να μας σκαρώσει καμιά κασκαρίκα;»

«Τι να σε πω... τον δικαιολογήθηκα όπως μπόρεσα... καταλαβαίνεις... μετά τον έδωκα και μια ντουζίνα δίκροκα αυγά και αποχαιρετιστήκαμε εγκάρδια...»

«Άφερμι, άντρα μου! Καλά τα κατάφερες! Άμα πρόσεχε, πασά μου! Αυτοί μπέσα δεν έχουνε! Εκεί που είναι φίλοι, εκεί είναι κι εχτροί! Λίγα δεν περάσαμε από τότε που βγήκε αυτό το πράγμα να μην τολμούμε να μιλήσουμε τη γλώσσα μας!»

Εκείνο το βράδυ ο Ιωσήφ δεν κοιμήθηκε καθόλου καλά. Η Δέσποινα δίπλα του τον ένωθε να στριφογυρίζει στο κρεβάτι και να ξεφυσάει συνεχώς. Δέκα χρόνια είχαν περάσει από τότε που ο Βενιζέλος και ο Ινονού είχαν υπογράψει το Σύμφωνο Ελληνοτουρκικής Φιλίας.

Κάπως καλύτερα είχαν γίνει μετά από κει τα πράγματα για τους Έλληνες της Πόλης, αλλά μόνο στην επιφάνεια. Το καζάνι έβραζε καλά σκεπασμένο για να μη φαίνεται ο καπνός που υπήρχε από κάτω... Οι Έλληνες της Πόλης ήταν πάντα το κόκκινο πανί και τότε ήταν που επιβλήθηκε εκείνο το: «Vatandas turkce konus», δηλαδή το «Πολίτη, μίλα τουρκικά», ενώ δύο χρόνια αργότερα, το 1932, βγήκε ο νόμος «περί Εξυβρίσεως Τουρκισμού». Ήταν το αποκορύφωμα. Αρκούσαν δύο ψευδομάρτυρες που να κατέθεταν ότι κάποιος είχε μιλήσει εναντίον της Τουρκίας και αυτός ο κάποιος βρισκόταν στη φυλακή... στην καλύτερη περίπτωση... Πάντως δεν τον έβλεπε ξανά κανείς. Πώς να τολμήσει λοιπόν Έλληνας να μιλήσει ελληνικά; Μόνο μέσα στα σπίτια της αυτή η πεισματάρρα φυλή μιλούσε ελληνικά και δίδασκε και τα παιδιά της ελληνικά και καλλιεργούσε μέσα τους την αγάπη για μια πατρίδα που ούτε είχαν δει και πιθανότατα δε θα έβλεπαν ποτέ...

Ο Ιωσήφ πέρασε έναν μαρτυρικό μήνα ύστερα από εκείνη

τη μέρα. Κάθε άνθρωπο που έμπαινε στο μαγαζί φοβόταν και να τον κοιτάξει. Όλους τους νόμιζε έτοιμους να τον συλλάβουν. Είχε γίνει νευρικός, ευερέθιστος. Ο Θεόφιλος τον καθησύχαζε, μα και κείνος κρυφά είχε το νου του. Ήταν άνοιξη του 1941 και κατά γενική ομολογία ήταν η καλύτερη άνοιξη που έζησε ποτέ η Πόλη. Στη γειτονική Ελλάδα, είχε αρχίσει η γερμανική κατοχή και μαζί άρχιζαν και τα μαρτύρια του λαού, αλλά η Τουρκία δεν είχε ανακατευτεί καθόλου σ' αυτόν τον πόλεμο. Όλα ήταν ειρηνικά, όλα ήταν ήσυχα και οι Έλληνες της Πόλης ζούσαν χωρίς τίποτα να ταράζει το ρυθμό της ζωής τους.

Το σπίτι του Ιωσήφ και της Δέσποινας ήταν κατάφωτο. Γιόρταζε η Ελισσώ. Ελισάβετ την είχαν βαφτίσει και στις 24 Απριλίου, που γιόρταζε, είχε και γεννηθεί. Διπλή η γιορτή για την οικογένεια. Φίλοι και συγγενείς είχαν μαζευτεί, η Δέσποινα για άλλη μια φορά είχε αποδειχθεί θαυμάσια οικοδέσποινα. Δίπλα της, όπως πάντα, η Ουρανία. Αυτή που δεν έδειχνε να συμμετέχει και πολύ ήταν η Θεανώ.

Της άρεσε βέβαια που είχαν κόσμο, αλλά νευρίαζε που όλοι της έλεγαν πόσο ευτυχισμένη έπρεπε να ήταν που είχε μια τόσο όμορφη αδελφούλα και αναρωτιόταν γιατί κανείς δεν της έλεγε πόσο ευτυχισμένη ήταν που είχε έναν ξάδελφο σαν τον Αργύρη... Κανένας δεν την καταλάβαινε, εκτός ίσως από τη θεία Τιτίκα, την αδελφή της γιαγιάς της. Κάθε φορά που η Δέσποινα παραπονιόταν κι έλεγε: «Παράξενο αυτό το παιδί, Παναΐα μου! Αλλιώτικο!», η θεία Τιτίκα χαμογελούσε. Ήταν και κείνη αλλιώτικη και ήξερε να σέβεται το διαφορετικό και να το αναγνωρίζει όταν το συναντούσε. Μερικοί την έλεγαν και αλαφροϊσκιωτη στα νιάτα της. Άλλοι εντελώς τρελή... ειδικά τότε που άφησε τον άντρα της. Ολόκληρη η Πόλη σχεδόν έμαθε το νέο, γιατί τότε το διαζύγιο ήταν λέξη ανύπαρκτη. Ούτε η θεία χώρισε ποτέ τον άντρα της, αλλά δεν έμεινε και μαζί του. Τον παντρεύτηκε γιατί της τον έδωσαν, αλλά γρήγορα εκείνος αποκάλυψε τον κακό του χαρακτήρα, τη ροπή του προς την ακολασία και κυρίως το πολύ βαρύ του χέρι... Η θεία αμέσως μετά τον πρώτο τους καβγά και το ξύλο, μάζεψε τα πράγματά της κι έφυγε. Κανένας δε στάθηκε ικανός να της αλλάξει γνώμη και για

τη νεαρή τότε Τιτίκα, τα χρήματα που είχε ο άντρας της δεν αποτελούσε επιχείρημα ώστε να συνεχίσει να τρώει ξύλο, ούτε και να δέχεται τις περιεργες ορέξεις του.

Λεπτομέρειες δεν είπε σε κανέναν φυσικά. Καμιά καθωσπρέπει γυναίκα δε μιλούσε για τέτοια πράγματα ούτε καν χαμηλόφωνα. Όλοι όμως κατάλαβαν ή τουλάχιστον υποψιάστηκαν τι συνέβαινε όταν έπειτα από λίγους μήνες βρέθηκε μαχαιρωμένος.

«Σε κερχανά τον βρήκανε τον αφιλότιμο!» έλεγε ο ένας.

«Είχε νταλαβέρια με μια απ' αυτές... Μουστερης ήτανε εκεί μέσα, αλλά ποιος ξέρει γιατί τον φάγανε...» συμπλήρωνε ο άλλος.

«Και τώρα η Τιτίκα κληρονομεί;» ρωτούσε η κυρία στο μανάβικο.

«Μέχρι γρόσι!» της απαντούσε η άλλη.

Για μήνες, τα οικογενειακά της Τιτίκας είχαν δώσει θέμα συζήτησης σε γνωστούς και αγνώστους. Εκείνη όμως είχε σφραγίσει ερμητικά το στόμα της και δε μιλούσε σε κανέναν. Μάλιστα έκανε κι ένα μεγάλο ταξίδι, ώσπου να καταλαγιάσει ο θόρυβος. Γύρισε κάποια στιγμή στην Πόλη, αλλά δεν έμεινε στο σπίτι του άντρα της. Τα πούλησε όλα και αγόρασε ένα σπίτι στην Αντιγόνη, κοντά στη θάλασσα, κι έζησε εκεί μόνη της. Τα καλοκαίρια που παραθέρριζαν εκεί, η Δέσποινα και η Ουρανία έπαιρναν τα παιδιά και πήγαιναν τακτικά.

Η Θεανώ αγαπούσε και τη θεία Τιτίκα αλλά και το σπίτι της. Δεν ήταν πολύ μεγάλο, αλλά είχε μεγάλο κήπο και τα πιο γλυκά σύκα που είχε φάει ποτέ κανείς. Έπειτα ήταν και η γλύκα της ίδιας της θείας. Παρόλο που η Θεανώ δεν ήταν πολύ της αγκαλιάς, από την Τιτίκα δεχόταν τα πάντα. Ίσως γιατί έδειχνε την ίδια αδυναμία και στον Αργύρη... Τους κάθιζε και τους δύο στην αγκαλιά της και τους έλεγε όμορφα παραμύθια. Τους κερνούσε ολόδροση βυσσινάδα, τους καθάριζε μύγδαλα και καρύδια και τους χόρταινε φιλιά πριν τους στείλει να παίξουν για να πει και κείνη το καφεδάκι της με την ανιψιά της. Η Θεανώ ήξερε γιατί τους έδωχνε. Μετά τον καφέ ήταν η ώρα για το φλιτζάνι... Η Τιτίκα ήξερε να διαβάζει τα περίεργα σημαδάκια που σχημάτιζε ο τούρκικος καφές και τόσο η Δέσποινα όσο και η Ουρανία την άκουγαν με πολλή προσοχή. Έπιναν με βιασύνη τον καφέ και

μετά έδιναν το φλιτζάνι στην Τιτίκα. Εκείνη το έπαιρνε, το στριφογύριζε μια δυο φορές και μετά το αναποδογύριζε.

«Και τώρα υπομονή μέχρι να πέσει ο ντελβές!» πρόσταζε και οι δύο γυναίκες ανακάθονταν.

Έπειτα από λίγο η θεία σήκωνε το φλιτζάνι, συνοφρωνόταν και άρχιζε η μυσταγωγία της εξήγησης των σημαδιών... Είχε μεγάλη περιέργεια η Θεανώ να μάθει τι έβλεπε μέσα σ' εκείνο το μικροσκοπικό φλιτζάνι η θεία Τιτίκα. Και πρέπει να ήταν και πολλά, γιατί ροδάνι πήγαινε το στόμα της θείας...

Μια μέρα η Θεανώ, μετά το τελετουργικό κι ενώ η γυναίκες είχαν μπει στο σπίτι για να τους δείξει κάτι η θεία, πλησίασε και πήρε το ένα φλιτζάνι στα χέρια. Κοίταξε με περιέργεια. Πώς διάβαζε κανείς τι έλεγε εκεί μέσα, αφού δεν υπήρχαν γράμματα; Εκείνη το μόνο που μπορούσε να διακρίνει ήταν κάτι άσπρα δρομάκια ανάμεσα από καφέ σημάδια... Κι αυτό εκεί έμοιαζε με πουλί... Το άλλο πιο πέρα έμοιαζε με δέμα... Και στον πάτο;... Τι ήταν αυτή η μαύρη φουσκάλα;... Της πόνεσαν τα μάτια από την προσπάθεια και δεν άκουσε τις γυναίκες που ήρθαν.

«Θεανώ! Τι κάνεις εκεί;»

Η φωνή της μητέρας της, αυστηρή και δυνατή, την τρώμαξε και της έπεσε το φλιτζάνι από τα χέρια κι έσπασε. Έκλεισε τα μάτια και περίμενε το ξύλο που όμως δεν ήρθε, χάρη στη θεία Τιτίκα, που βιάστηκε να την πάρει αγκαλιά.

«Ε, τι να κάνει το τζιέρι μου; Ό,τι βλέπει, αυτό κάνει!» είπε χαμογελώντας.

«Αμα θα βγάλω τη γαλέντζα και την περιλάβω, θα την πω εγώ! Μικρό κορίτσι και μου θέλει να δει και το φλιτζάνι!»

«Εγώ πάντως», είπε πάλι η θεία, «στην ηλικία της Θεανώς άρχισα να ρωτάω και να μαθαίνω κι έτσι ξέρω και σας λέω τώρα το φλιτζάνι! Κι έπειτα κακό είναι; Ό,τι μαθαίνει κανείς όφελος είναι!»

Έτσι γλίτωσε η Θεανώ το ξύλο εκείνη την ημέρα... Κανείς ποτέ δεν έμαθε ότι η θεία Τιτίκα, κρυφά, άρχισε να της μαθαίνει τα μυστηριώδη σημάδια του καφέ, που γρήγορα έπαιψαν να αποτελούν μυστήριο για τη μικρή. Μάλιστα η Θεανώ αποδείχθηκε ότι είχε χάρισμα σ' αυτόν τον τομέα. Όταν έφτασε τα δε-

καπέντε, ήξερε να λείει το φλιτζάνι, καλύτερα κι από την ίδια τη θεία Τιτίκα... Ακριβώς τότε που πέθανε η θεία και τους άφησε το σπίτι στην Αντιγόνη...

Ο χειμώνας του 1942 ήταν σκληρός στην Πόλη, αλλά ακόμα χειρότερος στην Ελλάδα. Οι άνθρωποι πέθαιναν στους δρόμους από την πείνα και τις κακουχίες. Τα νέα έφταναν συγκεχυμένα στην Πόλη και οι καρδιές όλων ήταν βαριές για όσα γίνονταν σε ολόκληρο τον κόσμο, που έμοιαζε να έχει παραφρονήσει εξαιτίας ενός και μόνο παραφρονα... Οι Εβραίοι εξοντώνονταν με απάνθρωπες μεθόδους και κανείς δεν ήθελε να πιστέψει αυτά που άκουγε. Τόση κτηνωδία ήταν αδύνατο να υπάρχει...

Τον Σεπτέμβριο εκείνης της χρονιάς κόντεψαν να χάσουν την Ουρανία από ακατάσχετη αιμορραγία. Ήταν έγκυος, αλλά, για τρίτη φορά, δεν κατάφερε να βγάλει εις πέρας την εγκυμοσύνη. Μόνο που αυτή τη φορά, εκτός από το παιδί, κόντεψε να χάσει και τη ζωή της...

Η επτάχρονη τότε Θεανώ δεν κατάλαβε πολλά πράγματα. Εκείνη είχε χαρά, γιατί ο Αργύρης εγκαταστάθηκε σπίτι τους για δεκαπέντε ολόκληρες ημέρες και στο σπίτι ήρθαν και η γιαγιά της η Ελισσώ αλλά και η θεία Τιτίκα, γιατί η μητέρα της ήταν δίπλα στην Ουρανία, που είχε μεταφερθεί στο Γερμανικό Νοσοκομείο. Από τα σκόρπια ψιθυρίσματα των δύο γιαγιάδων η Θεανώ είχε καταλάβει ότι η θεία της περίμενε μωρό και το έχασε και πως δε θα έκανε ποτέ άλλο παιδί... Πυκνό πέπλο μυστηρίου κάλυπτε αυτές τις πληροφορίες όμως. Πώς χάθηκε το μωρό; Και από πού έτρεχε το αίμα της θείας Ουρανίας; Και γιατί όλοι έλεγαν: «Καημένη Ουρανία! Άτυχο αυτό το κορίτσι!»; Εκείνη δεν καταλάβαινε πού ήταν το κακό που δε θα είχαν ακόμα ένα μωρό να τους κάνει άνω»κάτω! Λίγη ήταν η Ελισσώ; Τι τους χρειαζόταν ακόμα ένας μπελάς;

Κατά τ' άλλα όμως, για τη Θεανώ εκείνες οι δεκαπέντε μέρες ήταν σωστός παράδεισος. Οι δύο γιαγιάδες δε χαλούσαν χατίρι. Το παιχνίδι ξεκινούσε από το πρωί που ξυπνούσαν και

δε σταματούσε παρά το βράδυ που έπεφταν για ύπνο, αλλά η πιο γλυκιά, η πιο όμορφη ώρα για τη Θεανώ ήταν το απόγευμα. Μαζεμένοι γύρω από τη σόμπα που έτριξε γεμάτη ξύλα να ψήνουν κάστανα και η θεία Τιτίκα να συναγωνίζεται με τη γιαγιά Ελισσώ για το καλύτερο παραμύθι. Δίπλα της ο Αργύρης να μαसουλάει κάστανα, που ήταν η αδυναμία του, και να χαχανίζει όταν οι δύο γιαγιάδες έκαναν πως τσακώνονται για το επόμενο παραμύθι. Όλα όμως κόβονταν με το μαχαίρι όταν ο Θεόφιλος και ο Ιωσήφ γύριζαν από τις δουλειές τους κατάκοποι για να φάνε και να ξεκουραστούν. Τότε τα παιδιά εξαφανίζονταν στο μέσα δωμάτιο και η Θεανώ έστηνε αυτί για ν' ακούσει τα νέα που έφεραν οι άντρες από το νοσοκομείο.

Μόνο ύστερα από μία βδομάδα τα πράγματα φάνηκε να ηρέμησαν, μαζί και τα πρόσωπα όλων. Η Δέσποινα άρχισε να χαμογελάει και πάλι και ανακοίνωσε στα παιδιά ότι η Ουρανία θα γύριζε σπίτι έπειτα από λίγες μέρες. Η Θεανώ βοήθησε όπως μπορούσε τη μητέρα της, που καθάρισε απ' άκρη σ' άκρη το σπίτι της θείας της, για να μην έχει να κάνει τίποτα εκείνη όταν θα γύριζε από το νοσοκομείο, και καμάρωσε όταν απέσπασε θερμά «μπράβο» απ' όλες για τη βοήθειά της. Μαζί με τον Αργύρη, έσπασαν τόνους καρύδια για να φτιαχτεί ο μπακλαβάς που θα καλωσόριζε την άρρωστη που γύριζε. Βέβαια, απόλαυσε περισσότερο την κατασκευή του και ακόμα περισσότερο ευχαριστήθηκε όταν η θεία Τιτίκα ανακάλυψε πως τους τέλειωνε η κανέλα και πήγαν μαζί με τη γιαγιά της στο Μισίρ Τσαρσί, την Αιγυπτιακή Αγορά, για ν' αγοράσουν εκτός από την κανέλα και τ' άλλα καρυκεύματα που τους είχαν τελειώσει.

Τη λάτρευε αυτή την αγορά η Θεανώ, αν και ποτέ δεν απέφευγε, στην αρχή τουλάχιστον, το φτέρνισμα από την έντονη μυρωδιά των μυριάδων αρωματικών που σκορπούσαν το βαρύ άρωμά τους μέσα από τα σακιά τους. Μετά συνήθιζε και τότε απολάμβανε τον κόσμο, τη φασαρία και τ' αρώματα... Σε ολόκληρη τη ζωή της θυμόταν αυτή τη μυρωδιά, που στην πραγματικότητα δεν ήταν μία, αλλά ένα συνονθύλευμα από μυρωδιές. Το άρωμα της κανέλας έσμιγε με το άρωμα του γαρύφαλλου και τα δύο μαζί συναντούσαν το μοσχοκάρυδο και μετά τη μα-

στίχα, για να χορέψουν πιο πέρα με το μοσχολίβανο. Τα μάτια χόρταιναν από τα χρώματα που είχαν μέσα τους όλα εκείνα τα σακιά, τ' αυτιά γέμιζαν από τους ήχους, όχι μόνο των ανθρώπων, αλλά και των ραδιοφώνων, που ξεφώνιζαν τούρκικους αμανέδες. Η Ανατολή έδινε την παρουσία της και σκορπούσε τα μάγια της σ' αυτή την αγορά. Περπατούσε κρατώντας σφιχτά από το χέρι τη γιαγιά της και ρουφούσε εικόνες, ήχους και μυρωδιές. Όταν η γιαγιά στεκόταν για να ψωνίσει από τον έμπορο της αρεσκείας της, η Θεανώ είχε την ευκαιρία να πλησιάσει και να μυρίσει από κοντά όλα εκείνα τα μαγικά σακιά, να χαζέψει τις χανούμισσες με τα χρωματιστά τσαρτσάφια τους και τους Τούρκους με τα φέσια και τα τουρμπάνια.

Η γιαγιά ψώνιζε και συνέχιζαν το οδοιπορικό μέσα στη μαγεία. Στην αρχή το δίκτυ για τα ψώνια, που ήταν άδειο, το κρατούσε η Θεανώ, αλλά μετά, που γέμισε, η γιαγιά το πήρε από τα χέρια της.

«Δώσε με, γιαβρί μου, το πλεμάτι», της είπε, «είναι βαρύ πια για τα χεράκια σου!»

Την ημέρα που γύρισε η Ουρανία από το νοσοκομείο, στρώθηκε το καλό τραπεζομάντιλο και βγήκε και το καλό σερβίτσιο. Το σπίτι μοσχοβολούσε από τα φαγητά. Η Ουρανία, μόλις μπήκε, χαμογέλασε. Ήταν ακόμη αδύναμη και στ' αυτιά της ηχούσε η φωνή του γιατρού που της είχε πει ότι δε θα έκανε άλλο παιδί, αλλά η οικογένεια ήταν δίπλα της για να της γλυκάνει τον πόνο όπως μπορούσε καλύτερα. Βέβαια, ο άντρας της ήταν αυτός που την είχε κάνει να συνέλθει όταν της είπε: «Δε θέλω να σε κλετίζεσαι, Ουρανία! Ο Θεός μάς έδωσε τον Αργύρη μας και να παρακαλάμε να μας τον φυλάει πάντα! Άλλοι ούτε ένα παιδί δεν αξιώνονται! Εμείς είμαστε και τυχεροί! Έπειτα, να λάβεις υπόψη σου ότι για μένα μεγαλύτερη σημασία έχεις εσύ! Εσύ να είσαι καλά και τίποτα άλλο δε με νοιάζει!»

Τέτοιος ήταν πάντα ο Θεόφιλος και γι' αυτό η Ουρανία τον λάτρευε.

Την ευχήθηκαν όλοι από καρδιάς να ζήσει με υγεία και μετά το φαγητό την έβαλαν να ξαπλώσει, γιατί έπρεπε να ξεκουράζεται, ήταν ακόμα αδύναμη.

Όλα γύρισαν στα φυσιολογικά τους. Η θεία Τιτίκα επέστρεψε στο σπίτι της και η γιαγιά Ελισσώ στο δικό της. Ο Αργύρης έμεινε μια δυο μέρες ακόμα, μέχρι ν' αναλάβει πλήρως η Ουρανία, και μετά πήγε και κείνος σπίτι του. Η Θεανώ έμεινε με τη συντροφιά της μικρής Ελισσώς, που ήταν πια δύο χρονών... Κανείς δεν κατάλαβε το κακό που ερχόταν. Δεν υπήρχαν ενδείξεις, όχι τουλάχιστον εμφανείς.

Έτσι, ξαφνικά, κι ενώ ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος συνεχιζόταν, η τουρκική κυβέρνηση αποφάσισε να βελτιώσει τα οικονομικά της και να ελέγξει τα παράνομα κέρδη από την κερδοσκοπία, εξαιτίας του πολέμου... Ποιανού πολέμου όμως; Η Τουρκία δεν είχε ανακατευτεί καθόλου. Μόνο για να προσφέρει «διευκολύνσεις» στον παράφρονα Γερμανό αλλά και στους Συμμάχους. Διπλό το ταμπλό πάνω στο οποίο έπαιξε, διπλά και τα οφέλη. Εξάλλου, για την Τουρκία το πρόβλημα ήταν ο Ελληνισμός της Πόλης. Αυτός την ενοχλούσε και τώρα είχε την ευκαιρία στο πιάτο για να καταφέρει κι άλλο πλήγμα από τα τόσα που είχαν προηγηθεί και τα ακόμα χειρότερα που θ' ακολουθούσαν...

Στις 11 Νοεμβρίου του 1942, ψηφίζεται σε μία μόνο συνεδρίαση της Τουρκικής Βουλής ο νόμος για τον «Κεφαλικό Φόρο Περιουσίας» (Varlik vergisi). Οι Έλληνες της Πόλης κλήθηκαν να πληρώσουν το 20% του φόρου, ενώ αποτελούσαν μόνο το 0,55% του πληθυσμού της χώρας. Εκτός βέβαια από τους Έλληνες, πλήρωσαν και οι Αρμένιοι, οι Εβραίοι και γενικά όλοι οι μη μουσουλμανικοί πληθυσμοί... Ο τρόπος είσπραξης ήταν απλός. Κάθε μη μουσουλμάνο Κωνσταντινοπολίτη τον καλούσε ο έφορος και του ανακοίνωνε το ύψος του ποσού, το οποίο βέβαια ήταν και υπέρογκο και αδύνατο να πληρωθεί. Καμία διαμαρτυρία, καμία ένσταση δεν εισακουγόταν. Η θανατική ποινή της περιουσίας του καθενός είχε και συγκεκριμένο χρόνο εκτέλεσης. Μέσα σε δεκαπέντε μέρες...

Μέσα σε δεκαπέντε μέρες, ο άτυχος μη μουσουλμάνος έπρεπε να πληρώσει το ποσό που του είχε ζητηθεί. Μετά έπαιρνε και μια ακόμα δεκαπενθήμερη παράταση, και αν δεν κατόρθωνε και πάλι να πληρώσει, κατέληγε σε στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας στην κεντρική Μικρά Ασία, στο Άσκαλε. Ερ-

γαζόταν κάτω από απάνθρωπες συνθήκες για να φτιάξει δρόμους για δύο τούρκικες λίρες ημερησίως, ποσό γελοίο για την εποχή, αν σκεφτεί κανείς ότι, για να ξεχρεώσουν όλοι αυτοί, έπρεπε να δουλεύουν παραπάνω από δύο αιώνες ο καθένας! Περιοσιές ολόκληρες ξεπουλήθηκαν για πενταροδεκάρες. Έπιπλα, χρυσαφικά, ασημικά, σπίτια, μαγαζιά και ό,τι άλλο μπορούσε να πουληθεί πουλήθηκε, αλλά και πάλι μάταια για πολλούς, που και ξεπουλήθηκαν και σάλθηκαν στο Ασκαλε, αφού το ποσό δεν ήταν αρκετό για το βαρλίκι.

Ο Ιωσήφ εκείνο το βράδυ του Σεπτέμβρη και μόλις δύο εβδομάδες από την επιστροφή της Ουρανίας από το νοσοκομείο, γύρισε σπίτι του αμίλητος και σκεπτικός. Η Δέσποινα τον είδε, αλλά δεν είπε κουβέντα. Του έβαλε να φάει και μετά πήρε τα παιδιά να τα βάλει για ύπνο. Σ' αυτό το διάστημα είχαν κατέβει και ο Θεόφιλος με την Ουρανία.

Οι δύο γυναίκες τότε άνοιξαν το στόμα τους.

«Λοιπόν, θα μας πείτε τι γίνεται;» πήρε το λόγο η Ουρανία. «Απ' ό,τι καταλαβαίνω, κάτι σοβαρό στάθηκε για να είστε και οι δύο σ' αυτά τα χάλια!»

Τα δύο αδέρφια κοιτάχτηκαν και ο Θεόφιλος έδωσε σιωπηρά τη συγκατάθεση για να μιλήσει ο Ιωσήφ.

«Απόψε έγινε κάτι που μας έβαλε σε σκέψεις...» είπε σιγά.

«Ε, τι για; Την ψυχή θα μας βγάλετε; Ό,τι είναι, πέστε το να καταλάβουμε κι εμείς!» είπε η Δέσποινα.

«Ήρθε στο μαγαζί πάλι εκείνος ο Ιμπραήμ...»

«Αμάν! Μη με πεις που μιλούσες πάλι ελληνικά!» φώναξε η Δέσποινα πανικόβλητη.

«Σους, μπρε γυναίκα, ν' ακούσεις! Ετοιμάζα την παραγγελία για το Σαν Μπενουά, το σχολείο... Ούτε που τον κατάλαβα που μπήκε... Χωρίς πολλά λόγια, έστειλε τον Ιχσάν στην αποθήκη και με είπε πολύ περίεργα πράγματα...»

«Σαν τι σε είπε δηλαδή; τόλμησε να ρωτήσει η Ουρανία.

«Πρώτα πρώτα με ρώτησε αν έχω κι άλλο μαγαζί... Όταν τον απάντησα πως είχα, με ρώτησε αν έχω κι άλλη περιουσία και με ζήτησε να του την πω...»

«Και συ; Τον είπες;»

«Ε, τι μπορούσα να κάνω; Τον είπα όλα μας τα υπάρχοντα...»

«Και κείνος τι σε είπε; Τι έκανε; Με το τσιγκέλι θα σ' τα βγάζουμε;»

«Ε! Εκείνος με είπε: "Μια φορά θα μιλήσω και όχι άλλη και κάνε ό,τι καταλαβαίνεις, έξυπνος άνθρωπος είσαι! Πούλησε ό,τι έχεις και δεν έχεις τώρα, βάλε τον παρά στην κάσα και φύλαξε τον καλά!"»

«Έτσι σε είπε;» Ήταν η Ουρανία που ρωτούσε τώρα, πολύ ανήσυχη.

«Αυτολεξεί!»

«Ε, και συ δεν τον ρώτησες «Γιατί»;»

«Πώς δεν τον ρώτησα; Τον είπα: «Ιμπραήμ μπέη, τι είναι αυτά που με λες; Γιατί να πουλήσω το είναι μου στα καλά καθούμενα;»»

«Και κείνος;»

«Με αγριοκοίταξε κι έφυγε!»

Σιωπή έπεσε στο σαλόνι που κάθονταν οι τέσσερις. Καθένας έμοιαζε βυθισμένος στις σκέψεις του. Ο Θεόφιλος κάποια στιγμή σηκώθηκε και άρχισε να πηγαينوέρχεται.

«Θα με πεις τι σκέφτεσαι;» τον ρώτησε ο Ιωσήφ έπειτα από λίγο.

«Αυτός ο πεζεβεγκής, για να σου τα πει αυτά, κάτι ξέρει! Κάτι θα γενεί και θα χρειαστούμε παράδες, και μάλιστα πολλούς!»

«Ναι, άμα γιατί να μην τα πουλήσουμε, όταν έρτει η ώρα να χρειαστούμε τους παράδες; Γιατί τώρα;»

«Γιατί όταν έρτει αυτή η ώρα, άντρα μου», είπε η Δέσποινα, «ίσως να μην μπορείς να πουλήσεις!»

Την κοίταξαν όλοι με απορία.

«Πώς σε ήρτε αυτό τώρα;» τη ρώτησε η Ουρανία.

«Δεν ξέρω... αλλά αυτός, για να του λείει να πουλήσει τώρα, κάτι ξέρει...»

«Και τι κάνουμε; Πουλάμε;»

Οι γυναίκες σώπασαν και κοίταξαν τους άντρες.

«Πουλάμε!» είπε κοφτά ο Θεόφιλος. «Τα πάντα! Θα κρατήσουμε μόνο τα μαγαζιά μας και το σπίτι! Τίποτε άλλο!»

Πάλι έπεσε σιωπή στο δωμάτιο.

«Το κεφάλι μου σπάνω και δεν μπορώ να καταλάβω γιατί σε είπε μια τέτοια κουβέντα!» είπε έπειτα από λίγο ο Θεόφιλος.

«Αυτό αναρωτήθηκα κι εγώ! Βέβαια, πάντα έδειχνε να με συμπαθεί, άμα αυτό το σημερινό είναι αλλιώτικο! Και ό,τι είχαμε μαζέψει τους παράδες ν' αγοράσουμε το μαγαζί στο Πέρα!»

«Θα μας χρειαστούν κι αυτά τα λεφτά...»

Ο Θεόφιλος έκανε να περπατήσει πάλι, αλλά μετά στράφηκε στις γυναίκες.

«Και σεις οι δύο», τους είπε, «να προσέχετε!»

«Τι να προσέξουμε για;»

«Όχι πολλές βόλτες! Τα παιδιά και τα μάτια σας!»

«Και με το σχολείο τι θα γίνει; Θα τα πάψουμε και από το σχολείο;»

«Προς το παρόν όχι... θα έχουμε κι εμείς τ' αυτιά μας ανοιχτά... ήσυχια είναι όλα προς το παρόν, άμα ποτέ δεν ξέρεις...»

Το υπόλοιπο βράδυ πέρασε με ησυχία, αλλά η Δέσποινα ένιωσε δίπλα της όλη τη νύχτα τον άντρα της να στριφογυρίζει, ενώ η Ουρανία παρακολουθούσε το δικό της να βολτάρει στην κάμαρα τους.

«Δεν κουράστηκες ακόμα;» τόλμησε να του πει κάποια στιγμή.

«Έπρεπε να φύγουμε!» της είπε εκείνος σκυθρωπός και η Ουρανία ανακάθισε στο κρεβάτι.

«Πού να πάμε, πασά μου;»

«Έπρεπε να πάρουμε την οικογένεια και να πάμε στην Ελλάδα!»

«Εκεί έχουν πόλεμο, άντρα μου! Δεν ακούς τι γίνεται; Πεθαίνουν στα σοκάκια από την πείνα! Πού να πάμε; Εδώ είναι ο τόπος μας! Οι γονείς μας, οι τάφοι των δικών μας... πού να πάμε;»

«Δεν ξέρω, γυναίκα, αλλά βαρέθηκα να φοβάμαι! Δεν μπορώ να μιλήσω τη γλώσσα μου, τρέμω να λατρεύω τον Θεό μου και κάθε μέρα αναρωτιέμαι πότε θα ξεσηκωθούν και θα μας σφάξουν όλους!»

«Ε, τώρα το παρακάμεις! Μια χαρά ζούμε, ποιος σε πειράζει; Με τους Τούρκους, τους περισσότερους τουλάχιστον, φίλοι είμαστε! Σ' έκαμε ποτέ κακό ο Φικρέτ, που έχεις στο μαγαζί;

Δε σε φέρεται με σεβασμό και αγάπη; Με πείραξε ποτέ εμένα ο σουτσή μου για ο ζαρζαβατοής μου; Η Αϊνούρ, η πλύστρα μου, με γύρισε ποτέ λόγο πίσω; Τι σ' έπιασε απόψε;»

«Εσύ δεν ξέρεις, γυναίκα! Δεν είσαι έξω στην αγορά να δεις... Δε λέω, με τους περισσότερους τα πάμε καλά... Είναι και κάτι άλλοι όμως... Φαρμάκι σάζουν τα μάτια τους από την κακία... Αυτούς φοβάμαι... τους φανατικούς... αυτοί κάνουν πάντα το κακό!»

«Μην κακομελετάς, Θεόφιλε! Όλα θα πάνε καλά, θα δεις! Έπειτα δεν ξέρουμε για ποιο πράγμα μιλούσε ο Ιμπραήμ!»

«Πάντως δεν τα έκανα και για λόγια του αέρα! Κάτι θα συμβεί... τι όμως; Για να μιλάει για παράδες αυτός, δεν μπορεί να είναι καμιά σφαγή...»

«Ε, όχι κι έτσι! Γιατί να μας πειράξουν;»

«Τους Αρμένιους γιατί τους έσφαζαν;»

«Ε, μπρε Θεόφιλε, μιλάς για αρχαία ιστορία τώρα!»

«Μακάρι να έχεις δίκιο...»

Οι επόμενες μέρες ήταν ήσυχες. Όσο κι αν είχαν το νου τους, ούτε ο Ιωσήφ ούτε ο Θεόφιλος παρατήρησαν κάτι παράξενο ή ανησυχητικό. Τα λόγια του Ιμπραήμ τούς έμοιαζαν τώρα χωρίς νόημα. Μέχρι που είπαν να μην πουλήσουν. Αλλά οι δύο γυναίκες επέμεναν πολύ... Το ένστικτό τους τους έλεγε πως ήταν ανάγκη να συγκεντρώσουν πολλά λεφτά όσο ήταν καιρός. Τελικά όλα πουλήθηκαν και σε τιμές τόσο καλές που μαζεύτηκε μια περιουσία. Πέρασε και ο Οκτώβρης ήσυχα. Ο Ιμπραήμ ούτε που ξαναφάνηκε από το μαγαζί.

«Άδικα τα δώσαμε όλα, να ξέρεις, γυναίκα...» έλεγε και ξανάλεγε ο Ιωσήφ, αλλά η Δέσποινα δεν πειθόταν.

«Μη σε κλειτίζεσαι, άντρα μου, του έλεγε κάθε φορά. «Κι αν όλα πάνε καλά, θα αγοράσουμε πάλι! Δε χάνονται μήτε τα μαγαζιά μήτε τα σπίτια! Εμείς να 'μαστε καλά!»

Σαν φωτιά εξαπλώθηκε η είδηση για το βαρλίκι λίγες μέρες μετά...

Ο Ιωσήφ και ο Ιορδάνης κλήθηκαν από τους πρώτους στον έφορο και, όταν βγήκαν από το γραφείο του, πήγαν γραμμή στο σπίτι, χλομοί και οι δυο σαν πεθαμένοι, με μαύρους κύκλους κάτω από τα μάτια. Οι δύο γυναίκες, που εκείνη την ώρα ήταν στο σπίτι της Δέσποινας κι έδεναν το γλυκό το πορτοκάλι, τρώμαζαν όταν τους είδαν σ' αυτά τα χάλια. Ξέχασαν και το γλυκό πάνω στη φωτιά, κήγρε, κήγρε και ο τέντζερης και τα πέταξαν όλα μαζί... Κάθισαν πάλι στο σαλόνι. Η Δέσποινα έφτιαξε καφέ για όλους.

«Καταστροφή...» είπε ο Θεόφιλος και ο Ιωσήφ συμφώνησε κουνώντας το κεφάλι.

Με δύο λόγια τούς εξήγησαν τι ζητάγε ο έφορος. Τα λεφτά ήταν πολλά. Ίσα που έφταναν όσα είχαν μαζέψει από την πώληση και μαζί και οι οικονομίες τους, κόποι μιας ολόκληρης ζωής.

«Να γιατί ο Ιμπραήμ σε είπε να πουλήσεις!» είπε η Ουρανία.

«Κι αν κανείς δεν έχει αυτούς τους παράδες που ζητάνε, τι γίνεται;» ζήτησε να μάθει η Δέσποινα.

«Σε όλους δίνουν τράτο δεκαπέντε μέρες για να πληρώσουν... μετά... μετά τους βάζουν να δουλέψουν για το κράτος μέχρι να ξεχρεώσουν...»

«Πού να δουλέψουν;»

«Στο Άσκαλε... έτσι λένε...»

«Στο Άσκαλε!» Η Δέσποινα γούρλωσε τα μάτια. «Μέσα στην Ανατολία με λέγεις τώρα! Εκεί πέθανε ο θεός Επαμεινώνδας το '14! Στρατόπεδα συγκέντρωσης είναι εκεί!»

«Τα ίδια πάνε να κάνουν και τώρα!»

«Εμείς όμως έχουμε, είπες να πληρώσουμε!» ζήτησε την επιβεβαίωση η Ουρανία.

«Έχουμε... θα μείνουμε όμως χωρίς γρόσι!»

«Εξίκολσον ! Να λείπουν οι παράδες! Γεροί να είστε και όλα γίνονται! Ο άνθρωπος μόνο δε γίνεται!» είπε η γυναίκα κι έκανε το σαυρό της.

«Φαντάζεστε», είπε ο Θεόφιλος, «τι θα γίνει τώρα; Όσοι δεν έχουν τους παράδες θα πουλήσουν όσο όσο για να σωθούν! Ποιοι θα τα πάρουν; Τούρκοι! Θα πουληθεί ο κόσμος για ένα κομμάτι ψωμί και πάλε δε θα σωθεί!»

Και ήταν αλήθεια... Με δάκρυα στα μάτια, οι δύο οικογένειες

Γιουμουρατζή, είδαν φίλους και συγγενείς να μένουν στο δρόμο, πουλώντας όχι μόνο τα σπίτια και τα μαγαζιά τους, αλλά ακόμα και το ρουχισμό τους για να συγκεντρώσουν τ' απαιτούμενα χρήματα.

Έκλαψαν πικρά για κάποιους φίλους που έφυγαν και δε γύρισαν ποτέ. Είδαν επιφανείς οικογένειες να καταστρέφονται μέσα σε μια νύχτα. Δεν υπήρχε γυναίκα που τα μάτια της να μην ήταν κόκκινα από τα μάταια δάκρυα. Αν αυτά τα δάκρυα μπορούσαν να γίνουν λίρες, θα σωζόταν όλος ο πληθυσμός, τόσα πολλά που ήταν... Αλλά ποτέ τα δάκρυα δε στάθηκαν ικανά να πληρώσουν κανένα χρέος... Ο Ελληνισμός της Πόλης για μια ακόμα φορά ταλαντεύτηκε από το δυνατό χτύπημα. Σαν τον πληγωμένο γίγαντα, έγειρε μπρος, έγειρε πίσω, παραπάτησε, αλλά στάθηκε και πάλι όρθιος. Οι περιουσίες πέρασαν σε τούρκικα χέρια, δεκάδες οικογένειες έχασαν τους άντρες τους, μερικοί από τους οποίους δεν γύρισαν ποτέ, αλλά το «δαϊμόνιον της φυλής» ήταν ισχυρό... Σαν το φοίνικα αναγεννήθηκε μέσα από τις στάχτες της αυτή η πεισματάρα φυλή... Δεν ήταν η πρώτη φορά, δε θα ήταν και η τελευταία...

Η ζωή ξαναβρήκε τους ρυθμούς της. Σε κάποια καταστήματα οι ρωμαίικες φάτσες, αντικαταστάθηκαν από τούρκικες, σε κάποια σπίτια οι ιδιοκτήτες από Έλληνες έγιναν Τούρκοι, αλλά η ζωή συνεχίστηκε. Οι κάσες άρχισαν πάλι να γεμίζουν με χρήματα βγαλμένα με κόπο και μόχθο.

Λίγους μήνες μετά κι ενώ το 1943 ήταν στην αρχή του, μπορεί να ήταν Γενάρης, μπορεί και Φλεβάρης, μια Κυριακή που η οικογένεια ήταν μαζεμένη στο σπίτι του Θεόφιλου, ο Ιωσήφ είπε αυτό που σκεφτόταν καιρό τώρα. Μαζί ήταν και η θεία Τιτίκα, που κι αυτή με τα χρήματα του άντρα της είχε γλιτώσει, όπως και η γιαγιά Ελισσώ. Μετά το φαγητό και την ώρα που έπιναν τον καφέ τους ο Ιωσήφ ξερόβηξε πριν αρχίσει.

«Θέλω να σας πω κάτι που σκέφτομαι βδομάδες τώρα», είπε και όλοι τον κοίταζαν με απορία.

«Για ποια δουλειά;» ρώτησε ο αδελφός του.

«Περάσαμε μια μεγάλη φουρτούνα και δεν ξέρουμε πότε θα είναι η επόμενη στον τόπο αυτό που ζούμε! Όμως το ότι αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε στο σπίτι μας και όχι στο Άσκαλε κάπου το χρωστάμε... Αν δεν είχαμε πουλήσει τότε που πουλήσαμε, οι παράδες δε θα έφταναν, ακόμα και αν είχαμε βγει στο δρόμο!»

«Για τον Ιμπραήμ μιλάς;» τον ρώτησε ο αδελφός του.

«Ναι! Γι' αυτόν...»

«Τον είδες καθόλου από τότε;» ρώτησε η Τιτίκα.

«Όχι άμια! Δεν ξαναπέρασε, αλλά κάτι μου λέει ότι θα 'ρτει!»

«Και θέλεις να τον πεις το «ευχαριστώ!»»

«Ναι, γυναίκα! Πρέπει να του πω ευχαριστώ όχι μόνο γιατί μας έσωσε, αλλά και γιατί δεν ξέρω πότε θα τον ξαναχρειαστούμε!»

«Ναι, άμα παράδες δε έχουμε τώρα!» του είπε ο Θεόφιλος και ο Ιωσήφ τον κοίταξε έντονα.

«Έχουμε όμως χρυσάφι!» του απάντησε εκείνος και το πρόσωπο του Θεόφιλου χαμογέλασε.

«Τώρα κατάλαβα! Θέλεις να δώσουμε χρυσαφικά!»

«Έτσι λέω... Εσύ τι λες;»

«Άφεριμ, αδελφέ μου! Αυτό λέω! Γυναίκες, τι έχουμε και τι δίνουμε;»

«Για τέτοια δουλειά; Και όλα! Τι να τα κάνω τα μπριλάντια αφού έχω τον άντρα μου!» πετάχτηκε η Δέσποινα και η Ουρανία, χωρίς να μιλήσει, πήγε αυτοστιγμεί κι έφερε τη δερμάτινη κασετίνα της με τα χρυσαφικά.

Για τον Ιμπραήμ ξεχώρισαν μια διαμαντένια καρφίτσα, ένα ζευγάρι διαμαντένια σκουλαρίκια κι ένα βραχιόλι με χρυσά πεντόλιρα που κρέμονταν από τη βαριά αλυσίδα του. Στο σωρό με το χρυσάφι η θεία Τιτίκα πρόσθεσε μια καρφίτσα του άντρα της και τα μανικετόκουμπά του, που είχαν επάνω από ένα ρουμπίνι το καθένα.

«Εσύ, γιατί άμια;» τη ρώτησε η Δέσποινα.

«Με γλίτωσε τα παιδιά μου, τα τζιέρια μου, και γω δε θα δώσω; Έπειτα τόσο κακό που έκανε στη ζωή του ο συχωρεμένος, ας γίνουν τα πράματά του αιτία για κάτι καλό! Ο Ιωσήφ έχει δικιο! Αφού σας ειδοποίησε γι' αυτό, μπορεί να σας γλιτώσει και από άλλη συμφορά! Πάρ' τα, δώστα και μη μιλείς!»

Ο Ιωσήφ μάζεψε τα χρυσαφικά, τα έβαλε σ' ένα ωραίο κουτί και τα κλείδωσε στο χρηματοκιβώτιο του μαγαζιού, να περιμένουν τον Ιμπραήμ. Ήταν Δευτέρα πρωί και μόλις μια βδομάδα που τα χρυσαφικά περίμεναν, όταν ο Ιμπραήμ μπήκε στο μαγαζί. Ο Ιωσήφ έτρεξε κοντά του και του έτεινε το χέρι.

«Ιμπραήμ μπέη, καλώς όρισες στο μαγαζί μου!»

Ο Ιμπραήμ κοίταξε γύρω του μην ήταν άλλος κανείς.

«Μόνοι είμαστε!» του είπε ο Ιωσήφ, σαν να διάβασε τη σκέψη του.

«Βλέπω, άκουσες τη συμβουλή μου, γκιαούρη!» του είπε δήθεν αυστηρά εκείνος.

«Ιμπραήμ μπέη, μήνες σε περιμένω για να σ' ευχαριστήσω! Δεν ξεύρω γιατί το 'κανες, μα ξέρω πως αν δεν ήσουν εσύ, θα σάπιζα τώρα στο Άσκαλε!»

«Πρόσχε τι λες!» τον σταμάτησε εκείνος.

«Δε λέω τίποτε ! Εγώ δεν ανακατεύομαι στα πολιτικά και το ξέρεις! Δεν ξέρω ούτε το γιατί ούτε το πώς! Εγώ μένω σ' αυτόν τον τόπο και τον θεωρώ τόπο μου! Αν η Τουρκία με θέλει φιλοξενούμενο, ας είναι κι έτσι, μα να ξέρεις πως εγώ την αγαπώ την Πόλη! Εδώ γεννήθηκα, εδώ θέλω να πεθάνω ήσυχος και χωρίς να πειράξω κανέναν!»

«Μέχρι εδώ, καλά τα πας!»

«Δεν ξέρω και τίποτε άλλο, Ιμπραήμ μπέη! Μόνο τη δουλειά μου! Αλλά όσο ζω δε θα ξεχάσω ότι μ' έσωσες! Γι' αυτό θα μ' επιτρέψεις...»

Ο Ιωσήφ πήγε κι έφερε το κουτί. Τ' άνοιξε και τα μάτια του Τούρκου μισόκλεισαν από τη λάμψη που αντίκρισε όταν ο Ιωσήφ του αποκάλυψε το περιεχόμενο του κουτιού.

«Τι είναι όλα αυτά, μπρε;»

«Ένα ευχαριστώ από μένα και απ' όλη μου την οικογένεια! Να τα πας στη γυναίκα σου, να τα φορεί, να λάμπει και να θυμάσαι έτσι πάντα την ευγνωμοσύνη ενός γκιαούρη που τον λυπήθηκες και τον έσωσες! Πάρ' τα, Ιμπραήμ μπέη, και χαλάλι σου! Είναι όλα οικογενειακά κειμήλια και θέλω να τα έχεις εσύ!»

Ούτε και ο ίδιος ο Ιμπραήμ περίμενε κάτι τέτοιο. Πήρε το κουτί που του έδωσε ο Ιωσήφ και για πρώτη φορά ίσως υποκλί-

θηκε με αληθινό σεβασμό, μπροστά σ' έναν Έλληνα. Ο Ιωσήφ με αξιοπρέπεια έσκυψε κι αυτός το κεφάλι και οι δύο άντρες αποχαιρετίστηκαν. Η πόρτα έκλεισε πίσω του και τότε ο Ιωσήφ κατάλαβε ότι ήταν δακρυσομένος.

Η Θεανώ δεν ήταν σε θέση να καταλάβει τίποτα απ' όλα τα σπουδαία και τα μεγάλα που συνέβαιναν στο σπίτι της και στον κύκλο της. Εκείνο το χειμώνα του 1944 αντιμετώπιζε τα δικά της προβλήματα στο σχολείο. Μεγαλύτερη η τάξη, πιο πολλά τα μαθήματα... Όχι πως είχε πρόβλημα με αυτό. Αλλού ήταν το θέμα... Η ζωηράδα της μεγάλωνε μαζί με τα χρόνια της, αλλά ήταν δύσκολο και να τη μαλώσεις. Είχε απάντηση σε όλα, ήταν έξυπνη, και όταν ανακάλυπταν τη ζαβολιά, το αφοπλιστικό της ύφος όταν τη δικαιολογούσε τόσο απλά έφερνε τους πάντες σε απόγνωση. Μια μέρα, θεωρώντας ότι το μελανοδοχείο της ήταν σε κακό χάλι, πήρε κρυφά το μπράσο από το σπίτι της και την ώρα της Ιστορίας άρχισε να το γυαλίζει. Είχε μια σκασίλα για τον Μωάμεθ τον Πορθητή και τα κατορθώματά του! Εκείνη τη μάθαινε η μητέρα της τα κατορθώματα των ηρώων του 1821 και τα έβρισκε πολύ πιο ενδιαφέροντα! Η Μπουμπουλίνα ήταν η αγαπημένη της ηρωίδα, αλλά αυτά απαγορεύονταν βέβαια, όχι να διδαχθούν, αλλά ούτε και να ψιθυριστούν στο σχολείο τους. Η τούρκικη εκδοχή της Ιστορίας ήταν και η μόνη αποδεκτή, άσχετα αν δεν είχε ούτε μία δόση αλήθειας...

Εκείνο το πρωί, το έργο της της απέσπασε εντελώς την προσοχή. Έτριβε μετά μανίας το βρόμικο μελανοδοχείο, μέχρι που την αντιλήφθηκε ο δάσκαλος.

«Γιουμουρτατζή! Τι κάνεις εκεί;» φώναξε και η Θεανώ σταμάτησε αμέσως.

Τον κοίταξε με το πιο απλό ύφος του κόσμου και του απάντησε: «Γυαλίζω το μελανοδοχείο μου κύριε!»

«Έξω!» ούρλιαξε ο δάσκαλος.

Η Θεανώ, με την ησυχία της, έκλεισε το μπουκάλι με το μπράσο και σηκώθηκε. Έφτασε μέχρι την πόρτα, αλλά ξαναγύρισε στο θρανίο της.

«Πού πας, Γιουμουρτατζή;» απόρησε ο δάσκαλος.

«Να πάρω το μπράσο, κύριε!» απάντησε ήρεμα η Θεανώ. «Μια

και θα στέκομαι έξω, να γυαλίσω και το πόμολο της πόρτας!»

«Κάθισε κάτω! Θραυστάτη!» ξεφώνισε εκείνος, κάθιδρος κι εν μέσω των γέλιων των άλλων παιδιών.

Οι βαθμοί της όμως ήταν εξαιρετικοί, γιατί και η ίδια ήταν εξαιρετική μαθήτρια.

Ο Μάρτιος του 1944 έμοιαζε με γιορτή για τον Ελληνισμό. Η Τουρκία, βλέποντας να έρχεται το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αναγκάστηκε ν' απελευθερώσει από το Άσκαλε όσους είχαν επιβιώσει από τις απάνθρωπες συνθήκες που επικρατούσαν εκεί. Σαν σκιές του παλιού εαυτού τους, γύρισαν πίσω οι απελευθερωμένοι και μόλις συνήλθαν, άρχισαν να μιλούν για όσα είχαν συμβεί εκεί. Αποκαλύφθηκε το μέγεθος της κτηνωδίας...

«Γυναίκα, γύρισε ο Ιορδάνης!» ανήγγειλε ένα μεσημέρι στη Δέσποινα ο Ιωσήφ.

«Γύρισε; Αμάν μη με το λες! Είναι καλά;»

«Δεν ξέρω ακόμα... Με το είτε η γειτόνισσά τους η Ευφημία! Ήρτε να ψουνίσει και με το είτε. Κανείς δεν τον έχει δει, δεν έχει βγει από το σπίτι του! Μάλλον άρρωστος θα είναι...»

«Λες να είναι σοβαρά;»

«Ποιος να ξέρει; Ποιος ξέρει τι πέρασε εκεί;»

«Δε θα πας να τον διεις;»

«Λέω το κεντί ν' αφήσω τον Ιχσάν στο πόδι μου και να πεταχτώ...»

«Άφεριμ, άντρα μου! Να σε δώσω κι εγώ ένα καβανόξι γλυκό βύσσινο να τον πάς...»

Δειλά δειλά χτύπησε την πόρτα του φίλου του το απόγευμα ο Ιωσήφ, μ' ένα βάζο γλυκό βύσσινο και μια σακούλα αυγά στα χέρια. Ο Ιορδάνης έμενε πια σ' ένα μικρό διαμέρισμα, με δύο κάμαρες όλο κι όλο. Το όμορφο διώροφο σπιτικό του είχε πουληθεί στο ένα δέκατο της αξίας του, όπως και το μαγαζί του, κι επειδή τα λεφτά δεν ήταν αρκετά, είχε βρεθεί στο Άσκαλε. Μόλις η γυναίκα του, η Αφροδίτη, είδε τον Ιωσήφ στο κατώφλι της, έβαλε τα κλάματα.

«Εσύ είσαι, Ιωσήφ; Να 'σαι καλά που ήρτες! Θα τον κάμει καλό να σε δει!» τον είπε και τον πέρασε στο φτωχικό σπίτι.

Ο Ιωσήφ κοίταξε γύρω του και αισθάνθηκε έναν πόνο στο στήθος. Γυμνοί οι τοίχοι από τα όμορφα κάδρα, γυμνά τα πατώματα από τα βαριά χαλιά, ούτε ένα ασημικό, ούτε ένα γυαλικό... Μόνο τ' απολύτως απαραίτητα έπιπλα... Η Αφροδίτη σκούπισε τα μάτια.

«Αυτά μας μείνανε...» είπε ήσυχα και με αξιοπρέπεια.

«Δεν πειράζει, Αφροδίτη... Γύρισε ο άντρας σου και τώρα όλα θα σιάξουν...»

«Δεν παραπονιέμαι, Ιωσήφ... Ευχαριστώ τον Θεό που μου τον έφερε πίσω...»

«Πώς είναι;»

«Πολύ αδύνατος... θα τρομάξεις άμα τον δεις... Έχει κι ένα άσχημο κρουολόγημα, βήχει πολύ, άμα ο γιατρός με είπε που δεν είναι τίποτα... Λίγες μέρες καλό φαγητό και ζέστη και θα γίνεις...»

Ο Ιωσήφ ακολούθησε την Αφροδίτη στο άλλο δωμάτιο. Πάνω στο κρεβάτι, ξαπλωμένος, ήταν κάποιος που έμοιαζε με τον φίλο του, αλλά δεν μπορεί να ήταν αυτός. Μισός από την αδυναμία, με μάτια βουλιαγμένα και θολά, με τα μαλλιά του σχεδόν άσπρα. Το τρυφερό χέρι της γυναίκας του, κάθε λίγο έβαζε στο μέτωπό του μια κομπρέσα με νερό και ξίδι για τον πυρετό. Ο Ιωσήφ πλησίασε δειλά.

«Ιορδάνη;»

«Ιωσήφ!»

Οι δύο φίλοι αγκαλιάστηκαν για λίγο συγκινημένοι. Η Αφροδίτη αποσύρθηκε ν' αφήσει τους δύο άντρες μόνους κι έκλεισε πίσω της την πόρτα. Αν ήταν να μιλήσει ο άντρας της, θα το έκανε μόνο στο φίλο του και ήξερε πως ό,τι κι αν είχε περάσει έπρεπε να το βγάλει από μέσα του, αλλιώς δε θα ησύχαζε.

«Πώς είσαι, Ιορδάνη;» τον ρώτησε μόλις ησύχασαν λίγο.

«Δε βλέπεις; Ένα ερείπιο είμαι, Ιωσήφ...»

«Η γυναίκα σου με είπε που θα γίνεις καλά... Ο γιατρός...»

«Το σώμα θα γίνει καλά, Ιωσήφ, αλλά από το μυαλό δε θα φύγουν ποτέ όσα είδαν τα μάτια μου...»

«Τι έγινε εκεί κάτω; Θα με πεις;»

«Κόλαση... κάπως έτσι πρέπει να είναι η κόλαση... Μόνο που στο Ασκαλε είχε κρύο, Ιωσήφ... Τόσο κρύο, που δε νομίζω ότι θα ζεσταθώ ποτέ ξανά στη ζωή μου! Μας είχαν στοιβαγμένους σε πρόχειρες τέντες, το χιόνι έπεφτε τη νύχτα κι εμείς έπρεπε το πρωί να καθαρίσουμε τους δρόμους. Γυμνοί, πεινασμένοι, τρισάθλιοι... Μας πετούσαν βρομόφαγα να φάμε και νερό δεν υπήρχε πουθενά... κάτι λίμνες μόνο, γεμάτες βρομίες, πρασινάδες και βατράχια... Έβαζα το χέρι μπροστά μην καταπιώ τίποτα απ' αυτά... Θέριζε η δυσεντερία και ο πυρετός... Δεν ξέρω κι εγώ πώς έζησα... πώς γύρισα... Έκανε το θαύμα του ο Πανάγαθος... Θυμάσαι τον κυρ Λευτέρη;»

«Το σαράφη;»

«Αυτόν! Συγχωρέθηκε εκεί κάτω!»

«Μη με το λες!»

«Δεν άντεξε ο άνθρωπος... ήταν και μεγάλος... Ύστερα από τρεις βδομάδες, πάει!»

«Και τώρα εσύ τι θα κάνεις;»

Ο Ιορδάνης χαμήλωσε τα μάτια πριν απαντήσει.

«Θα φύγω, Ιωσήφ...» είπε σιγά.

«Θα φύγεις; Και πού θα πας;»

«Όσο καιρό έλειπα, η Αφροδίτη έγραψε στο θείο μου... Τον θυμάσαι τον Περικλή;»

«Αυτόν που έφυγε για την Αμερική το '28;»

«Αυτόν! Πρόκοψε εκεί... Βέβαια παιδεύτηκε στην αρχή, άμα τώρα είναι καλά... Θα πάω κοντά του... Εδώ δεν έμεινε τίποτα για μας... κι έπειτα, να σε πω την αλήθεια, φοβάμαι και για τα παιδιά μου... Ας μεγαλώσουν σ' ελεύθερη χώρα, χωρίς να τρέμει το φυλλοκάρδι τους...»

«Είναι μακριά, Ιορδάνη, η Αμερική... Ούτε τη γλώσσα ξέρεις...»

«Θα τη μάθω... Εδώ έμαθα να σκύβω το κεφάλι σαν δούλος, να τρέμω για τη ζωή μου, να παρακαλάω για ένα πιάτο φαγητό... για λίγο καθαρό νερό... θέλω να ξεχάσω, Ιωσήφ... Πρέπει να ξεχάσω για να μην τρελαθώ... Σ' αυτόν τον τόπο δε θα αισθανθώ ποτέ ξανά ήσυχος... Δούλεψα μια ζωή για να γίνω άνθρωπος και

ξεπούλησα το είναι μου για να σωθώ, και πάλι λίγο έλειψε... Γιατί να ξαναπροσπαθήσω να φτιάξω κάτι που δεν ξέρω ποια στιγμή θα το χάσω; Και ίσως ίσως και τη ζωή μου; Όχι, θα φύγω!»

Ο Ιωσήφ έφυγε με μαύρη καρδιά από το σπίτι του φίλου του... Κατά βάθος τον θαύμαζε που είχε το κουράγιο να ξεκινήσει από την αρχή σ' έναν ξένο τόπο... Εκείνος δεν είχε το θάρρος... Βέβαια, ο Ιορδάνης εκεί όπου είχε φτάσει, δεν είχε να χάσει και τίποτα... Δεν του είχε μείνει τίποτα... Ο ίδιος όμως; Δεν ήταν το ίδιο... Εκείνος είχε αρκετά... Πώς να τ' αφήσει και να φύγει... Έπειτα, τι θα γίνονταν οι δικοί του άνθρωποι; Ο αδελφός του, η νύφη του, ο ανιψιός του, η πεθερά του, η θεία Τιτίκα;... Όχι... Εκείνος δεν μπορούσε να φύγει... Γύρισε σπίτι του κι είπε τα καθέκαστα στη γυναίκα του, που και κείνη έκλαψε για τον καλύτερο φίλο του άντρα της και τη σκληρή του μοίρα. Μέσα της, μακάρισε για άλλη μια φορά τον Ιμπραήμ που τους είχε ειδοποιήσει... Χαλάλι όλα τα χρυσαφικά που του έδωσαν... Χρόνια τώρα, είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι καλοί και κακοί υπήρχαν παντού, όποιον θεό και να λάτρευαν, ότι χρώμα κι αν είχαν... Οι Τούρκοι, βέβαια, κουβαλούσαν τη βαριά κληρονομιά της καταγωγής τους... Ο παππούς της, που ήταν ένας πολύ μορφωμένος άνθρωπος, έλεγε πάντα ότι η φύση είχε προικίσει τους Τούρκους με ένα χαρακτηριστικό: την αρπαγή και την καταστροφή... Νομάδες από τη γέννησή τους, εξισλαμίστηκαν κρατώντας όμως την ψυχολογία του αρπακτικού ακόμα κι όταν έγιναν κράτος. Αιώνες ολόκληρους ο τρόπος τους είναι ο θάνατος των αμάχων... Και ο θάνατος έχει πολλά είδη: είτε είναι φυσικός, είτε είναι υλικός και ηθικός. Όχι... Ο Τούρκος φίλος δεν πιάνεται... Και οι εξαιρέσεις σαν τον Ιμπραήμ ήταν για τη Δέσποινα απλώς η εξαίρεση που επιβεβαίωνε τον κανόνα...

Τα νέα για την απελευθέρωση της Ελλάδας και την πτώση του Γ' Ράιχ έφτασαν και στην Τουρκία. Πολλοί, με νωπά ακόμα τα πρόσφατα γεγονότα, ξεσηκώθηκαν να φύγουν για την Ελλάδα και πηγαίνοντας έπεσαν πάνω στον Εμφύλιο και στην αρχή κακοπέρασαν. Ο Ιορδάνης έφυγε και δεν άκουσαν ποτέ τίποτα γι' αυτόν... Η ζωή συνεχίστηκε κανονικά...